

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO

2. IHMISOIKEUDET JA KANSAINVÄLISET SUHTEET

3. IHMISOIKEUDET SUOMEN ULKO- JA TURVALLISUUSPOLITIIKASSA

3.1 Suomen tie pidättyvyydestä aktiiviseen ihmisoikeuspolitiikkaan

3.2 Periaatteet ja päämäärät

3.3 Suomen toiminta ihmisoikeuksien kunnioituksen edistämiseksi

3.3.1 Toimintatavat

3.3.2 Vuorovaikutus kansalaisyhteiskunnan kanssa

3.3.3 Kehitysyhteistyö ihmisoikeuspolitiikan välineenä

3.3.4 Elinkeinoelämä ja ihmisoikeudet

3.3.5 Ihmisoikeusharkinta on osa asevientipäätöksiä

3.4 EU ja kehittyvä yhteinen ihmisoikeuspolitiikka

4. SUOMEN TOIMINTA JA TAVOITTEET KANSAINVÄLISISSÄ JÄRJESTÖISSÄ

4.1 Yhdistyneet kansakunnat

4.2 Eurooppalaiset järjestöt

4.2.1 Euroopan neuvosto

4.2.2 Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestö ETYJ

4.3 Lähialueyhteistyö ja Itämeren valtioiden neuvosto

4.4 Muut kansainväliset järjestöt

5. IHMISOIKEUKSIEN KEHITTÄMINEN

5.1 Sopimusjärjestelmän kehittäminen

5.2 Suomen ihmisoikeuspolitiikan painopistealueet

5.2.1 Naisten oikeudet

5.2.2 Lasten oikeudet

5.2.3 Vähemmistöjen oikeudet

5.2.4 Alkuperäiskansojen oikeudet

5.3 Taloudelliset, sosiaaliset ja sivistykselliset oikeudet

5.4 Oikeus kehitykseen

5.5 Rasismi

5.6 Kuolemanrangaistus

5.7 Ihmisoikeudet ja sotilaalliset konfliktit

5.8 Pakolaiset

6. LOPUKSI

LYHENTEET

LIITTEET YK:n ja Euroopan neuvoston keskeiset ihmisoikeussopimukset

1. Johdanto

Suomen tavoitteena on ihmisoikeuksien kunnioituksen edistäminen kaikkialla maailmassa. Ihmisoikeudet ovat tärkeällä sijalla Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikassa ja ne otetaan huomioon sen kaikilla osa-alueilla. Hallitus on ohjelmansa mukaisesti sitoutunut osallistumaan aktiivisesti ihmisoikeuksien vahvistamisen puolesta tehtävään työhön.

YK:n yleismaailmallisen ihmisoikeuksien julistuksen hyväksymisestä tulee kuluneeksi 50 vuotta 10.12.1998. Julistus ja sen pohjalta syntyneet kansainväliset ihmisoikeussopimukset velvoittavat hallituksia kunnioittamaan ja turvaamaan alueellaan olevien yksilöiden ihmisoikeudet. Julistus on edelleen ajankohtainen. Suomi pyrkii siihen, että kaikki hallitukset noudattavat julistusta sekä liittyvät kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin ja toteuttavat niitä käytännössä.

2. Ihmisoikeudet ja kansainväliset suhteet

Kansainvälisen politiikan muutokset 1990-luvun aikana ovat nostaneet ihmisoikeuskysymykset keskeiselle paikalle kansainvälisen yhteisön työjärjestyksessä. Kylmän sodan päättyminen poisti ideologisen ristiriidan, joka koko toisen maailmansodan jälkeisen ajan oli vääristänyt toimintaa ihmisoikeuksien vahvistamiseksi. Kylmän sodan päättymisellä oli syvä vaikutus Euroopassa, mutta se avasi uusia mahdollisuuksia myös muissa maanosissa, joissa idän ja lännen vaikutusvaltakilpailu oli estänyt kansainvälisen yhteistyön ihmisoikeuksien vahvistamiseksi.

Kansalaisjärjestöjen panos sekä kansainvälisellä että kansallisella tasolla on merkittävästi kasvanut ja asettanut ihmisoikeuksien kunnioittamiselle korkean vaatimustason, jota tiedotusvälineet aktiivisesti levittävät yleiseen mielipiteeseen. Tämän myös hallitukset joutuvat ottamaan huomioon.

1990-luvulla on kansainvälinen talous kokenut merkittävän muodonmuutoksen, jota kutsutaan globalisaatioksi. Se on seurausta maailmankaupan vapautumisesta ja eri talousalueiden keskinäisen riippuvuuden kasvusta. Se merkitsee maailmantalouden asteittaista yhdentymistä. Kansallinen talous ei voi menestyä, ellei se avaudu muiden talouksien vaikutukselle. Taloudellisen vuorovaikutuksen lisääntyminen merkitsee sosiaalisen kanssakäymisen kasvua, ihmisten, tiedon ja näkemysten leviämistä. Tämä on merkinnyt sen vuoksi perusvapauksien tunnustamista osana taloudellisen kasvun edellytyksiä. Samalla on lisääntynyt ihmisoikeuksien yleinen arvostus.

Tämä kehitys on vielä puolitiessä. Se on edennyt eri tahtia eri maanosissa ja alueilla. Latinalaisessa Amerikassa taloudellinen kasvu on kulkenut samaa tahtia demokratiakehityksen kanssa. Aasia on kokenut voimakkaan talouskasvun, mutta joutunut samalla kohtaamaan perinteellisen yhteiskuntanäkemyksen asettamia rajoituksia talouden kehitykselle. Afrikka on vasta heräämässä taloudellisen nousun vaatimuksiin.

Kylmän sodan päättyttyä on suursodan mahdollisuus vähentynyt. Samalla on paikallisten ja alueellisten ristiriitojen pohjalta syntynyt vakavia aseellisia konflikteja. Niiden perustana on usein ollut etnisiä ristiriitoja, jotka ovat johtaneet vahvempien sortoon heikompia kohtaan. Kansainvälisen yhteisön piirissä on vakiintumassa käsitys, että valtioiden ja yhteiskunnan turvallisuus on perustavalla tavalla riippuvainen ihmisoikeuksien kunnioittamisesta. Ihmisoikeusloukkaukset johtavat helposti epävakautteen ja ovat uhka turvallisuudelle. Sotien ja aseellisten konfliktien ennalta estäminen edellyttää sekä puolustuskykyä, sotilaallista yhteistyötä ja varustelun sääntelyä että ihmisoikeuksien kunnioittamista, oikeusvaltioperiaatteiden toteuttamista, taloudellista vapautta, sosiaalista vastuuta ja yhteisvastuuta ympäristöstä.

Tämä laaja käsitys turvallisuudesta on kylmän sodan jälkeen ollut käytännön politiikan pohjana paljolti samansisältöisenä koko Euroopan näyttämöllä. Valtio ja kansainväliset järjestöt suuntaavat lisääntyviä voimavaroja vakauden vahvistamiseen ja ristiriitojen ennalta ehkäisemiseen samoin kuin varautumiseen

kriisien hallintaan. Ihmisoikeudet ovat Euroopan unionin ulkoisen toiminnan painopisteitä. Perusolettamuksena on, että demokraattisesti hallitut yhteiskunnat osoittavat vähemmän taipumusta ulkoiseen aggressioon kuin totalitaariset yhteiskunnat. Ne panokset, jotka sijoitetaan ihmisoikeuksiin, demokratiaan ja taloudelliseen uudistustoimintaan edistävät myös kansainvälistä turvallisuutta.

Laaja turvallisuuskäsitys on hyväksytty toiminnan pohjaksi ETYJissä ja Euroopan neuvostossa. ETYJin kokonaisvaltaisen turvallisuuskäsityksen yksi pilari on inhimillinen ulottuvuus eli ihmisoikeudet, demokratia ja oikeusvaltioperiaate. Kiinteätä yhteyttä ihmisoikeuksien kunnioittamisen ja rauhan ylläpitämisen välillä korostetaan myös Euroopan neuvostossa. Vuonna 1993 pidetyssä järjestön ensimmäisessä huippukokouksessa Euroopan neuvosto hyväksyi perustavoitteekseen demokraattisen turvallisuuden, joka sisältää samat elementit kuin ETYJin inhimillinen ulottuvuus. Euroopan neuvoston katsotaan edistävän Euroopan rauhanomaista kehitystä nimenomaan sillä, että se tekee pitkäjänteistä työtä ihmisoikeuksien vahvistamiseksi sekä demokratian ja oikeusvaltioperiaatteen edistämiseksi. Myös muut Euroopan turvallisuuden kannalta keskeiset instituutiot, kuten Euroopan unioni, Länsi-Euroopan unioni (WEU) ja Pohjois-Atlantin puolustusliitto NATO ovat ottaneet laajan turvallisuuskäsityksen toimintansa perustaksi.

Tämä näkemys ihmisoikeuksista, oikeusvaltiosta ja demokratiasta yhteiskunnan, talouden ja kansainvälisten suhteiden kehityksestä on leviämässä myös muissa maanosissa lisääntyvän kanssakäymisen ja keskinäisen riippuvuuden kautta.

3. Ihmisoikeudet Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikassa

3.1 Suomen tie pidättyvyydestä aktiiviseen ihmisoikeuspolitiikkaan

Kylmän sodan aikana Suomi pyrki pysyttämään suurvaltain ristiriitojen ulkopuolella. Tämä heijastui ihmisoikeuspolitiikkaan siten, että Suomen asenne yksittäisissä maissa tapahtuvien ihmisoikeusloukkausten käsittelyyn kansainvälisillä foorumeilla oli pidättyvä. Hyvien naapuruussuhteiden turvaamiseksi puuttumista Neuvostoliiton ja sen valtapiiriin kuuluvien maiden ihmisoikeusloukkauksiin vältettiin. Johdonmukaisuuden vuoksi pidättyvyyttä harjoitettiin myös muualla tapahtuvien ihmisoikeusloukkausten suhteen. Sen vuoksi Suomen profiili ihmisoikeuspolitiikassa oli Pohjoismaita ja myös muita puolueettomia maita varovaisempi. 1980-luvulla toiminta alkoi painottua temaattisiin kysymyksiin ja kansainvälisen sopimusjärjestelmän kehittämiseen.

Idänsuhteiden vaalimisesta johtui Suomen pysyttäytyminen pitkään Euroopan neuvoston sekä Euroopan ihmisoikeussopimuksen ulkopuolella. Myöskään kansalaisyhteiskunnasta ei syntynyt paineita liittymisen puolesta. Suomen ihmisoikeusasiantuntijat olivat jakautuneet suhtautumisessa Euroopan neuvoston jäsenyyteen.

Suomen liittyminen Euroopan neuvostoon vuonna 1989 - juuri ennen Unkaria ja muita Itä-Euroopan maita - oli tärkeä käännekohta. Euroopan neuvoston jäsenyys ja Euroopan ihmisoikeussopimukseen liittyminen aiheutti Suomessa lukuisia lainsäädännöllisiä muutoksia. Kansainvälinen politiikka vapautui ideologisesta ristiriidasta vuonna 1990 Pariisin ETYK-huippukokouksessa, jossa ihmisoikeudet saivat koko ETYK-yhteisön hyväksymisen. Nämä vaikuttivat olennaisesti suomalaisen ihmisoikeuskulttuurin perustavanlaatuisen muutokseen. Ihmisoikeuksiin ja niiden velvoittavuuteen ryhdyttiin suhtautumaan aiempaa vakavammin.

Jäsenyys Euroopan unionissa on vaikuttanut merkittävästi Suomen ihmisoikeuspolitiikkaan. Euroopan unioni on sitoutunut edistämään ihmisoikeuksien kunnioitusta maailmanlaajuisesti.

Ihmisoikeuskysymykset ovat keskeisesti esillä EU:n työssä. EU ottaa kantaa ja päättää toimenpiteistä ihmisoikeusloukkausten johdosta säännöllisesti ja nopealla aikataululla. Suomi ei enää voi keskittyä vain joihinkin aiheisiin vaan ottaa kantaa kaikkiin esille nouseviin kysymyksiin, myös yksittäisissä maissa tapahtuviin ihmisoikeusloukkauksiin. Ihmisoikeuksien jatkuva ja nopea EU-käsittely on

asettanut vakavan haasteen Suomen ulkoasiainhallinnolle ja edellyttänyt toimintatapojen uudistamista ja valmiuksien kehittämistä.

Hallituksen tavoitteena on ihmisoikeuksien kunnioittamiseen suunnattujen voimavarojen lisääminen aloitteellisen ja johdonmukaisen ihmisoikeuspolitiikan vahvistamiseksi. Ulkoasiainministeriöön perustettiin syksyllä 1996 ihmisoikeusyksikkö, jollainen on useimmissa EU-maissa. Tärkeällä sijalla on myös koko ulkoasiainhallinnon ml. ulkomaanedustuksen valmiuksien lisääminen ihmisoikeuspolitiikan alueella.

3.2 Periaatteet ja päämäärät

Keskeiset ihmisoikeudet on koottu yleismaailmalliseen ihmisoikeuksien julistukseen, joka hyväksyttiin YK:n yleiskokouksessa 10.12.1948. Julistuksen ensimmäinen artikla toteaa, että "kaikki ihmiset syntyvät vapaina ja tasavertaisina arvoltaan ja oikeuksiltaan". Ihmisoikeudet ovat kaikille samat riippumatta syntyperästä, sukupuolesta, asuinpaikasta, varallisuudesta, uskonnosta tai muista vastaavista tekijöistä. Ihmisoikeudet ovat ihmisen synnynnäisiä ja luovuttamattomia oikeuksia.

Ihmisoikeusjulistus ja kansainväliset ihmisoikeusyleissopimukset velvoittavat hallituksia kunnioittamaan ja takaamaan kansalaisilleen ja muille alueellaan oleville yksilöille julistuksessa ja yleissopimuksissa määritellyt oikeudet. Ihmisoikeudet ovat nimenomaan yksilön oikeuksia, joita hallituksella on velvollisuus kunnioittaa ja turvata.

Toisaalta ihmisoikeuksia ei tule rajata pelkästään yksilöä koskeviksi. Myös ns. kollektiivisten ihmisoikeuksien eli ryhmien oikeuksien edistämistä on käytännön merkitystä Esimerkiksi vähemmistöihin kuuluvien yksilöiden oikeudet eivät toteudu täysimääräisesti ilman, että niitä edistetään, puolustetaan ja käytetään kollektiivisesti koko ryhmän nimissä.

Ihmisoikeuksien julistus luettelee keskeiset ihmisoikeudet, joita ovat niin kansalais- ja poliittisten oikeuksien piiriin kuuluvat kuin taloudelliset, sosiaaliset ja sivistykselliset oikeudet. Julistuksen pohjalta laadittiin vuonna 1966 YK:ssa kaksi kattavaa kansainvälistä ihmisoikeussopimusta, jotka tulivat voimaan 1976.

Kansalais- ja poliittisia oikeuksia (KP-oikeudet) koskevan yleissopimuksen kattamat ihmisoikeudet ovat yksilön oikeuksia ja vapauksia, jotka suojaavat yksilöä suhteessa hallitukseen ja julkiseen valtaan sekä turvaavat hänelle oikeuden vapaaseen yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen. KP-oikeudet kattavat mm. oikeuden elämään, ajatuksen, uskonnon ja omantunnon vapauden, sanan-, yhdistymis- ja kokoontumisvapauden, kidutuksen ja epäinhimillisen kohtelun kiellon, perheen ja yksityisyyden suojan sekä oikeudenkäyttöön liittyvät oikeudet.

Taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia (TSS-oikeuksia) koskeva yleissopimus kattaa mm. työhön, toimeentuloon ja koulutukseen liittyvät oikeudet. Näiden yleissopimusten lisäksi on laadittu joukko erityisiä oikeuksia koskevia sopimuksia. Suomi on hyväksynyt keskeisimmät ihmisoikeussopimukset (liite 1). Euroopan neuvoston jäseniä sitoo lisäksi

Euroopan ihmisoikeussopimus vuodelta 1950. Hallitukset ovat myös sitoutuneet poliittisesti velvoittaviin asiakirjoihin ja julistuksiin kuten ETYJin asiakirjat.

Ihmisoikeudet ovat yleismaailmallisia

Ihmisoikeusjulistus ja kansainväliset ihmisoikeussopimukset perustuvat ihmisoikeuksien yleismaailmallisuuteen. Wienin ihmisoikeuksien maailmankonferenssi 1993 vahvisti yleismaailmallisuuden periaatteen. Wienin loppuasiakirjassa todetaan, että kaikki ihmisoikeudet ovat yleismaailmallisia, jakamattomia, toisistaan riippuvia ja toisiinsa liittyviä. Asiakirjassa todetaan lisäksi: "Kansainvälisen yhteisön tulee käsitellä ihmisoikeuksia maailmanlaajuisesti oikeudenmukaisella ja tasavertaisella tavalla suhtautuen niihin yhtäläisesti ja pitäen niitä yhtä tärkeinä. Joskin on pidettävä

mielessä kansallisten ja uskonnollisten erityispiirteiden merkitys ja erilaiset historialliset taustat, valtiot ovat velvollisia poliittisista, taloudellisista tai sivistyksellisistä järjestelmistään riippumatta edistämään ja suojelemaan kaikkia ihmisoikeuksia ja perusvapauksia."

Kulttuuriset, historialliset tai uskonnolliset erot voidaan ottaa huomioon oikeuksien toteuttamistavoissa, mutta ne eivät koskaan voi oikeuttaa ihmisoikeusloukkauksiin. Yleismaailmallisuuden periaatteesta seuraa myös kansallisen suvereniteetin yli menevä kansainvälisen yhteisön oikeus ihmisoikeuksien edistämiseen ja rikkomusten estämiseen kaikkialla maailmassa.

Ihmisoikeudet ovat samanarvoisia ja toisistaan riippuvaisia. Poliittisia ja taloudellisia oikeuksia on toteuttava rinnakkain. Suomen tavoitteena on vahvistaa TSS-oikeuksien asemaa KP-oikeuksien rinnalla. Suomi suhtautuu myönteisesti myös uusien ihmisoikeuksien tarjoamiin mahdollisuuksiin.

Vaikka ihmisoikeudet ovat yleismaailmallisia, voi myös alueellisilla järjestöillä ja normeilla olla merkittävä rooli ihmisoikeuksien kunnioituksen edistämässä erityisesti silloin, kun ne ylittävät maailmanlaajuiset ihmisoikeusnormit. Kaikissa tapauksissa alueellisten järjestelyjen tulee vastata vähintään YK:n normien tasoa. Euroopan ihmisoikeusmekanismien vahvistamiseksi Suomi on tehnyt aloitteen Euroopan neuvoston ihmisoikeusvaltuutetun viran perustamisesta.

Suomen painopistealueet

Suomi toimii aktiivisesti kaikilla ihmisoikeuksien osa-alueilla. Tämän hallituksen aikana erityisiksi painopistealoiksi on määritelty naisten, lasten, vähemmistöjen ja alkuperäiskansojen oikeudet. Nämä ryhmät joutuvat muita helpommin syrjinnän kohteiksi.

Syrjinnän kieltö on keskeinen osa ihmisoikeuksia. Vaikka ihmisoikeudet ovat kaikille samat, ne eivät käytännössä toteudu yhtäläisesti. Suomi pyrkii erityisesti edistämään naisten, lasten, vähemmistöjen ja alkuperäiskansojen oikeuksien toteutumista. Tämä merkitsee eräiltä osin uusien ihmisoikeusnormien laatimista mutta ennen kaikkea olemassa olevien normien toteuttamista käytännössä. Nämä ryhmät otetaan myös erityisesti huomioon Suomen kehitysyhteistyössä ja muussa kahdensivälisessä toiminnassa. Aloitteellisuutta ja valmiuksia sekä mm. tutkimusresursseja pyritään kehittämään erityisesti painopistealueilla.

Suomi toimii aktiivisesti kuolemanrangaistuksen poistamiseksi maailmanlaajuisesti. Rasismin ja suvaitsemattomuuden vastaiseen työhön on kiinnitetty erityistä huomiota. Suomi osallistuu aktiivisesti rasismin vastaiseen toimintaan kaikilla tasoilla.

3.3 Suomen toiminta ihmisoikeuksien kunnioituksen edistämiseksi

3.3.1 Toimintatavat

Ihmisoikeuksien kunnioituksen edistäminen on olennainen osa Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa. Tämä tavoite heijastuu kaikilla ulkopoliittikan osa-alueilla. Vastaavasti Suomen toimintaa ihmisoikeuskysymyksissä suunnitellaan osana ulko- ja turvallisuuspolitiikan kokonaisvaltaisia tavoitteita.

Suomen ihmisoikeuspolitiikka on kaksitahoista. Siihen kuuluvat sekä kansainvälisen ihmisoikeusjärjestelmän kehittäminen ja ihmisoikeuksien arvostuksen lisääminen kansainvälisen yhteisön työjärjestyksessä että toiminta ihmisoikeuksien kunnioittamisen edistämiseksi käytännössä ja ihmisoikeusloukkausten torjuminen kaikkialla maailmassa.

Suomi pyrkii avoimeen ja johdonmukaiseen ihmisoikeuspolitiikkaan. Kansainvälinen ja kansallinen media sekä yleinen mielipide seuraavat entistä tarkemmin ihmisoikeuspoliittisia kysymyksiä ja päätöksentekoa. Suomen kannan ja sen perusteiden tulee olla julkisesti perusteltavissa.

Ihmisoikeuksien kunnioittaminen on kansainvälisen yhteisön yhteinen tavoite ja huolenaihe. Suomi ei hyväksy argumenttia sisäisiin asioihin puuttumisesta ihmisoikeuksien yhteydessä. Suomi toimii sen puolesta, että kaikki hallitukset liittyvät kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin ja myös toteuttavat niitä käytännössä.

Ihmisoikeuksien edistämisen tulee olla sekä maailmanlaajuisten että alueellisten kansainvälisten järjestöjen päämääränä. Suomi tukee YK:n ja muiden kansainvälisten järjestöjen pyrkimyksiä ihmisoikeustilanteen parantamiseksi vuoropuhelun, yhteistyöohjelmien ja teknisen avun keinoin. Euroopan puitteissa Suomi hyödyntää Euroopan neuvoston tarjoamia oikeudellisia ja poliittisia mekanismeja.

Universaalisuusperiaatteen mukaisesti yksittäisten valtioiden ihmisoikeusloukkauksiin voidaan kiinnittää huomiota kansainvälisissä järjestöissä julkisten kannanottojen ja huolenilmaisujen avulla. Yleismaailmallisella tasolla YK:n ihmisoikeustoimikunta ja sen mekanismit tarjoavat tähän kanavan. Eräissä tapauksissa myös kansainvälisen yhteisön päättämät sanktiot voivat edesauttaa ihmisoikeustilanteen parantamista.

Kannan muodostaminen ja toimintatavan valinta tietyn hallituksen ihmisoikeusloukkausten suhteen edellyttää luotettavaa arviota tosiasiallisesta ihmisoikeustilanteesta maassa ja hallituksen asenteesta. Olennaista on myös tilanteen kehityssuunta, onko ihmisoikeustilanne heikkenemässä vai kohentumassa.

Julkilausumat tai muut julkiset huolenilmaisut eivät aina ole tehokkain keino vakavienkaan ihmisoikeusloukkausten kohdalla silloin, kun kyseisen maan hallitus pyrkii tilanteen kohentamiseen. Pyrkimys yhteistyöhön ja dialogiin ei sulje pois julkisen huomion kiinnittämistä ihmisoikeusongelmiin.

Jos hallitus on halukas yhteistyöhön ja avoimuuteen kansainvälisten ihmisoikeusmekanismien ja muiden toimijoiden kanssa loukkausten lopettamiseksi, silloin vuoropuheluun, yhteistyöhön ja apuun perustuva politiikka tuo todennäköisesti konkreettisia tuloksia. Mikäli hallitus suhtautuu torjuen yhteistyöhön ihmisoikeusmekanismien kanssa - jyrkimmillään kieltäytyy päästämästä näitä maahan tai asettaa vakavia rajoituksia näiden toiminnalle - on perusteltua kiinnittää ongelmaan julkista huomiota asianmukaisilla foorumeilla.

Suomi noudattaa YK:n turvallisuusneuvoston ja EU:n päättämiä pakotteita ja rajoituksia. Pakotteiden kohdentuminen saattaa olla ihmisoikeusnäkökulmasta ongelmallista, sillä sanktiot koettelevat usein ankarimmin kaikkein heikoimmassa asemassa olevia kansalaisia, mihin tulisi pakotteiden vaikutusten seurannassa kiinnittää huomiota.

Uskottavuuden kannalta on tärkeää, että eri maissa tapahtuviin ihmisoikeusloukkauksiin suhtaudutaan samalla vakavuudella riippumatta valtion asemasta tai siihen liittyvistä intresseistä. Kahdenvälisissä suhteissaan Suomi ottaa säännönmukaisesti esille ihmisoikeuskysymykset, pyrkii avoimeen vuoropuheluun ja yhteistyöhön ihmisoikeuksien edistämiseksi.

Ihmisoikeudet ovat osa Suomen kansainvälistä ja kahdenvälistä suhdepolitiikkaa. Miten Suomi voi edistää ihmisoikeuksien kunnioittamista kussakin tilanteessa vaatii tapauskohtaista harkintaa. Soveltuvien keinojen valintaan vaikuttavat maiden väliset suhteet sekä ko. hallituksen valmius avoimeen vuoropuheluun ja yhteistyöhön. Toimintatavan valinnassa punnitaan käytettävissä olevien keinojen vaikutukset ja tehokkuus. Usein kysymykseen tulee eri keinojen yhdistelmä.

3.3.2 Vuorovaikutus kansalaisyhteiskunnan kanssa

Kansalaisyhteiskunnalla on merkittävä rooli ihmisoikeuspolitiikassa. Tuloksellinen ihmisoikeuspolitiikka edellyttää niin eduskunnan kuin kansalaisyhteiskunnankin aktiivista osallistumista. Ulkoasiainhallinto pyrkii avoimeen vuorovaikutukseen ja yhteistyöhön kansalaisjärjestöjen, tutkijoiden ja muiden kansainvälisestä ihmisoikeuspolitiikasta kiinnostuneiden

tahojen kanssa. Tutkimusvaroja ohjataan ihmisoikeustutkimukseen, joka vahvistaa Suomen käytännön toimintaa ihmisoikeuspolitiikan kansainvälisissä yhteyksissä. Valmiuksia kasvatetaan erityisesti Suomen painopistealueilla, joita ovat naisten, lasten, vähemmistöjen ja alkuperäiskansojen oikeudet.

Ulkoasiainministeriön yhteydessä toimii kansainvälisten ihmisoikeusasiain neuvottelukunta, joka toimii yhteydenpitokanavana ministeriön ja kansalaisjärjestöjen välillä. Neuvottelukunnan tehtävänä on myös seurata kansainvälisiä ihmisoikeuskysymyksiä, antaa niihin liittyvistä periaatteellisista näkökohdista lausuntoja, järjestää seminaareja sekä edistää tutkimus- ja valistustoimintaa.

Kansalaisjärjestöillä on tärkeä rooli tiedon kerääjinä ja välittäjinä. Omien yhteyksiensä ja verkostojensa kautta ne pystyvät tuomaan paitsi arvokasta tietoa myös uusia ajatuksia ja teemoja. Suomi pyrkii lisäämään kansalaisjärjestöjen toimintamahdollisuuksia kansainvälisillä ihmisoikeusfoorumeilla. Kansalaisjärjestöjen tukeminen on erityisen tärkeää maissa, joissa hallitus ei ole halukas yhteistyöhön. Suomen kanssa yhteistyössä olevan maan demokratia- tai ihmisoikeustilanteen heikentymisen perusteella Suomi voi siirtää kahdenvälisiä kehitysyhteistyövaroja entistä enemmän kansalaisjärjestöhankkeisiin.

3.3.3 Kehitysyhteistyö ihmisoikeuspolitiikan välineenä

Ihmisoikeuksien edistäminen on kehityksen näkökulmasta olennaista niiden universaalisuuden vuoksi mutta myös, koska ihmisoikeuksien toteutuminen on kestävän taloudellisen ja sosiaalisen kehityksen perusehto. Suomen kehitysyhteistyöstrategian (1993) ja valtioneuvosten kehitysyhteistyön periaatepäätöksen (1996) mukaan ihmisoikeudet, tasa-arvo, kansanvalta ja hyvä hallinto ovat yksi kehitysyhteistyön keskeisistä päämääristä.

Ihmisoikeuksien toteutumiseen liittyy hyvä hallinto, jonka ominaisuuksiin kuuluvat oikeusvaltion ja demokratian periaatteiden noudattaminen, avoimuus, korruptionvastaisuus sekä tasapuolinen osallistumismahdollisuus. Suomi tukee poliittisten ja taloudellisten instituutioiden toimintakyvyn kehittämistä hyvän hallinnon periaatteiden mukaisesti. Lisäksi Suomi tukee kehitysmaiden kansalaisyhteiskuntien toimintamahdollisuuksien lisäämistä ja vuorovaikutusta suomalaisen kansalaisyhteiskunnan kanssa. Periaatepäätöksen mukaisesti ihmisoikeus- ja demokratiatukea lisätään.

Suomi edistää ihmisoikeuksia kehitysmaissa ottamalla huomioon ihmisoikeusnäkökulman kaikissa kahdenvälisissä hankkeissaan sekä erityisesti Suomen painopisteiden mukaisesti ihmisoikeuksien osaluokkien edistämiseen tähtäävillä hankkeilla, joita on tarkoitus edelleen lisätä. Suomen ihmisoikeuspolitiikan painopisteiden ohella kehitysyhteistyössä kiinnitetään huomiota myös vammaisten aseman parantamiseen. Kahdenvälisissä maaohjelmaneuvotteluissa sovitaan yhteisistä toimista ihmisoikeuksien alalla. Erityisiä demokratia- ja ihmisoikeusrahastoja perustetaan Suomen edustustojen käyttöön yhteistyömaissa tapahtuvaa ihmisoikeusyhteistyötä varten. Suomen kanssa yhteistyössä olevan maan demokratia- tai ihmisoikeustilanteen heikentymisen perusteella Suomi voi siirtää kahdenvälisiä kehitysyhteistyövaroja entistä enemmän kansalaisjärjestöhankkeisiin. Kansalaisyhteiskunnan kehittämistä tuetaan suomalaisten ja kansainvälisten kansalaisjärjestöjen työtä tukemalla. Ulkoasiainministeriö tukee kansalaisjärjestöjen vuonna 1998 perustamaa ihmisoikeussäätiötä, jonka tarkoituksena on nimenomaa edistää ihmisoikeuksia kehitysmaissa.

Suomi on EU:n periaatteiden mukaisesti valmis lisäämään yhteistyötä sellaisten maiden kanssa, jotka ovat sitoutuneet kansainvälisen yhteisön yhteisiin ihmisoikeustavoitteisiin. Kehitysavulla voidaan kannustaa ja tukea maiden pyrkimyksiä ihmisoikeuksien kehittämiseen. Jos yhteistyömaan kehitys on kielteistä eikä vuoropuhelun avulla saavuteta toivottua muutosta, Suomi harkitsee tapauskohtaisesti kahdenvälisen avun lopettamista tai väliaikaista keskeyttämistä. Suomi osallistuu tältä pohjalta myös EU:n päätöksentekoon avun lopettamisesta tai keskeyttämisestä sekä mahdollisiin pakotteisiin turvautumisesta.

3.3.4 Elinkeinoelämä ja ihmisoikeudet

Ihmisoikeuksien ja kaupan välinen suhde on noussut esille sekä Suomen kahdenvälisissä suhteissa että monenkeskisillä foorumeilla. Kansainvälisten järjestöjen piirissä keskustelu on painottunut työelämän normeihin ja erityisesti lapsityövoiman käyttöön. Kahdenvälisissä suhteissa huomio on suuntautunut kaupallisten intressien ja ihmisoikeuksien edistämisen välillä mahdollisesti vallitsevaan ristiriitaan.

Ihmisoikeuksien ja demokratian toteutuminen on edellytys vakaudelle, mikä on myös talouden ja kaupan etu. Talouden myönteinen ja vakaa kehitys edellyttää pitkällä tähtäimellä hyvää hallintoa ja oikeusvaltiota sekä ihmisoikeuksien ja demokratian toteutumista. Vakavat puutteet muodostuvat ennen pitkää kehityksen jarruksi. Toisaalta kauppa ja taloudellinen kehitys myös luovat edellytyksiä ihmisoikeuksien, ensi vaiheessa taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien kehittämiseksi. Esimerkiksi informaatioteknologian ja kansainvälisten tietoverkkojen yleistymisen kautta kansainvälinen taloudellinen yhteistyö edistää myös kansalais- ja poliittisia oikeuksia.

Ihmisoikeudet ovat viime aikoina keskustelussa nousseet ympäristönsuojelun rinnalle globaalisti toimivien yritysten yrityskuvaan ja markkinointiin yhä enemmän vaikuttavaksi tekijäksi. Tähän ovat myötävaikuttaneet kuluttaja- ja ihmisoikeusjärjestöjen sekä ammattiliittojen kansainvälistynyt toiminta ja nopeutunut maailmanlaajuinen tiedonvälitys. Suomessakin yritykset ovat yhä enemmän osoittaneet kiinnostusta ihmisoikeuksiin.

On tärkeää, että yritykset toiminnassaan kunnioittavat kansallisen lainsäädännön lisäksi kansainvälisiä ihmisoikeussopimuksia ja ILOssa hyväksytyjä työelämän perusoikeuksia kuten lapsityövoiman ja pakkotyövoiman kieltä, järjestäytymisvapaus, kollektiivinen neuvotteluoikeus ja syrjintäkielto. Erityisesti monikansalliset, mutta myös kansallisesti dominoivat yritykset voivat joutua valokeilaan ihmisoikeuksien toteuttamisen näkökulmasta. Näiden yritysten toimintaan kohdistuu suurin huomio ja odotukset.

Hallitus pyrkii yhteistyössä suomalaisten yritysten kanssa edelleen kehittämään ihmisoikeuksien ja eettisesti kestävien periaatteiden ja toimintatapojen huomioon ottamista kansainvälisessä yritystoiminnassa. Koska yksittäisen valtion vaikutusmahdollisuudet kansainvälisessä taloudessa ovat rajoitetut, on entistä tärkeämpää huomioida kansainväliset ihmisoikeus- ja työelämän perusoikeuksia koskevat sopimukset kansainvälisessä kaupassa. Suomi kannattaa tätä koskevan keskustelun aktivoimista EU:ssa.

Suomen pyrkimyksenä on alkuperäiskansojen erityisolosuhteiden huomioonottaminen kauppaa kehitettäessä. Tavoitteena on alkuperäiskansojen kulttuurien ja elinehtojen turvaaminen, esimerkiksi maahan liittyvillä kysymyksillä on usein erityinen merkitys elämänmuodon säilyttämiselle. Kansalaisjärjestöjen toiminta reilun kaupan edistämiseksi on kannatettavaa. Reilun kaupan -merkkien käytön yleistymisen voi tuoda edistystä käytännössä nopeammin kuin on mahdollista saavuttaa kansainvälisillä foorumeilla viranomaisten välisessä yhteistyössä. On kuitenkin tärkeää, että reilun kaupan kriteerit sovitaan oikeudenmukaisesti ja kestäväällä pohjalla.

3.3.5 Ihmisoikeusharkinta on osa asevientipäätöksiä

Puolustustarvikkeiden maastaviennistä ja kauttakuljetuksesta annetun lain mukaisesti Suomi ei vie aseita kriisialueille eikä maihin, joissa esiintyy vakavia ihmisoikeuksien loukkauksia (lain 3 §:n perustelut). Lakia tarkentavat valtioneuvoston hyväksymät suuntaviivat. Suuntaviivojen mukaan kokonaisharkinnassa otetaan huomioon kyseisen maan ihmisoikeustilanne ja vietävän materiaalin käyttötarkoitus.

Suomi kannatti aktiivisesti EU:n asevientä koskevien suuntaviivojen laajaa uudistusta. Suomi olisi mm. tietojen vaihdossa ollut valmis menemään pidemmällekin.

3.4 EU ja kehittyvä yhteinen ihmisoikeuspolitiikka

Euroopan unioni tarjoaa Suomelle keskeisen kanavan toiminnassa ihmisoikeuksien puolesta. EU pyrkii yhteiseen linjaan ihmisoikeuspolitiikassaan. Kansainvälisissä järjestöissä EU on ihmisoikeusasioissa aktiivinen ja sen toiminta on hyvin koordinoitua. Toimiessaan aloitteellisesti EU:n sisällä omien tavoitteidensa mukaisesti Suomella on mahdollisuus entistä tehokkaammin vaikuttaa kansainvälisten järjestöjen päätöksiin ja toimintaan. Pohjoismainen neuvonpito täydentää EU:n piirissä harjoitettavaa yhteistyötä.

Ihmisoikeudet ja demokratia ovat keskeinen osa EU-maiden muodostamaa arvoyhteisöä. Ihmisoikeuksien edistäminen eri puolilla maailmaa on olennainen osa EU:n ulko- ja turvallisuuspolitiikka. EU:n ulkosuhteissa ihmisoikeuksien merkitys on entisestään noussut. Suomi osallistuu aloitteellisesti ja aktiivisesti EU:n toimintaan ihmisoikeustilanteen parantamiseksi niin luottamuksellisin keinoin, esim. demarshein, kuin myös julkisin kannanotoin. Vuoropuhelu ja yhteistyö ovat keskeisellä sijalla EU:n keinovalikoimassa.

EU:n tulee toimia aktiivisesti myös omalla alueellaan ihmisoikeustilanteen parantamiseksi. Esimerkiksi rasismi sekä maahanmuuttajien ja pakolaisten kohtelu ovat asioita, joissa ihmisoikeusjärjestöt löytävät sijaa kritiikille myös Euroopassa. Suomi pyrkii siihen, että ihmisoikeuskysymykset ml. vähemmistökysemykset ovat keskeisellä sijalla EU:n laajentumisneuvotteluissa.

Ihmisoikeuksien ja perusvapauksien, kansanvallan ja oikeusvaltion edistäminen asetettiin Maastrichtin sopimuksessa yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan yhdeksi tavoitteeksi (J.1 artikla). Amsterdamin sopimuksella toteutettu yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan vahvistaminen parantaa edellytyksiä tämän tavoitteen toteuttamiselle. Yhteinen linja ei kuitenkaan saa merkitä ihmisoikeuspolitiikan vesittymistä esim. kansallisten intressien vuoksi.

Ihmisoikeudet on Maastrichtin sopimuksessa mainittu myös EU:n kehitysyhteistyöpolitiikan tavoitteena (130u artikla). EU-maat ja komissio ovat yhdessä maailman suurin kehitysavun antaja, joten tavoitteen toteuttamisella on suuri merkitys.

Hallitusten välisen konferenssin yhteydessä Suomi korosti perusoikeuksien suojaa sekä syrjinnän kieltoa ja sukupuolten tasa-arvon edistämistä. Suomi olisi ollut valmis hyväksymään saavutettua pidemmällekin menevän ihmisoikeuksien vahvistamisen kuten sen, että perustamissopimukseen olisi kirjattu yhteisön liittymisen Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimukseen mahdollistava oikeusperusta. Amsterdamin sopimuksella toteutetut uudistukset kuten neuvoston toimivallan laajennus syrjintäkysymyksissä sekä turvapaikka-asioiden siirtäminen I-pilariin avaavat kuitenkin mahdollisuuksia EU:n ihmisoikeuspolitiikan kehittämiseksi.

Yhteisön suhteet kolmansiin maihin on useimmiten järjestetty yhteistyö- ja assosiaatiosopimusten muotoon. Viime vuosina tehdyt sopimukset sisältävät ihmisoikeuksien kunnioittamista koskevan lausekkeen. Lausekkeen mukaan sopimuksen soveltaminen voidaan väliaikaisesti keskeyttää ihmisoikeusloukkausten vuoksi. Suomen lähtökohta on, että tämä lauseke tulee sisällyttää kaikkiin sopimuksiin samansanaisena. Tämä on edellytys lausekkeen uskottavuudelle ja käyttökelpoisuudelle.

Lomé-sopimus on EY:n ja 70 Afrikan, Karibian ja Tyynenmeren maan laaja-alainen yhteistyösopimus. Sopimuksella on huomattava merkitys yhteisön ihmisoikeuspolitiikan välineenä kehitysmaissa. Sopimukseen sisältyy nykyisin säännökset demokraattisten periaatteiden ja ihmisoikeuksien kunnioittamisesta. Tämä käsittää mahdollisuuden keskeyttää sopimuksen soveltaminen, jos yhteistyökumppani vakavasti loukkaa ihmisoikeuksia. Suomen tavoitteena yhteisön kehitysyhteistyössä on ottaa ihmisoikeudet merkittäväksi osaksi poliittista dialogia yhteisömaiden kanssa ja edistää erityisesti positiivisia toimia ihmisoikeuksien hyväksi.

Monilla III-pilarissa käsiteltävillä kysymyksillä on selkeästi ihmisoikeuslottuvuus. Erityisesti tämä koskee pakolais- ja maahanmuuttokysymyksiä sekä rasismista vastaista työtä. Suomi lähtee siitä, että

näkökulman III-pilarissa tulee ulottua sisä-, oikeus- ja poliisihallinnon intressien ohella myös ihmisoikeuksien edistämiseen.

Vaikka ihmisoikeudet ovat osa EU:n kaikkea toimintaa, koordinaatio ja johdonmukaisuus on puutteellista. Esim. sopimusten ihmisoikeuslausekkeet menettävät merkitystään, ellei ole olemassa tehokasta ja luotettavaa tapaa arvioida kunkin maan kehitystä.

EU:n piirissä ihmisoikeudet ovat hajaantuneet kaikkien kolmen pilarin alueelle. Myös II-pilarin eli ulko- ja turvallisuuspolitiikan alueella ihmisoikeuksien käsittely on hajaantunut eri työryhmiin. EU:n ihmisoikeustyöryhmällä (COHOM) on varsin laaja mandaatti koordinoida EU:n ihmisoikeuspolitiikkaa. Yksittäisten maiden osalta käsittely kuitenkin tapahtuu maantieteellisissä työryhmissä.

COHOM on kehittänyt toimintamuotojaan joustavimmiksi mm. sekä yhteiskokouksin maantieteellisten ryhmien kanssa II-pilarin sisällä että pilarirajat ylittävin järjestelyin. Puheenjohtajuuskaudellaan Suomi pyrkii EU:n ihmisoikeuspolitiikan johdonmukaisuuden ja sisäisen koordinaation selkeään lisäämiseen. Myös neuvoston ja komission rakennetta ja toimintatapoja uudistettaessa tulee tämä tavoite ottaa huomioon.

EU on sitoutunut kauppapolitiikassaan kunnioittamaan ihmisoikeuksia. Suomi tukee aktiivisesti tämän tavoitteen laaja-alaista soveltamista. Tavoitetta toteutetaan käytännössä sisällyttämällä ihmisoikeuslauseke yhteisön ja kolmansien maiden välisiin kauppaa ja taloudellista yhteistyötä koskeviin sopimuksiin. Jos yhteisön muut keinot - kuten vuoropuhelu ja yhteistyö - epäonnistuvat, EU voi käyttää kauppapoliittisia instrumenttejaan kuten tullietuuksien peruuttamista vaikuttaakseen ihmisoikeustilanteeseen. EU on turvautunut harvoin kauppasanktioihin, mutta kauppapoliittisten sanktioiden käyttömahdollisuudella on Suomen näkemyksen mukaan myös ennaltaehkäisevä vaikutus. EU:n kauppapoliittiset pakotteet ovat osa unionin yhteistä kauppapolitiikkaa ja usein lisänä YK:n turvallisuusneuvoston asettamille pakotteille, joita on usein vaikeampi saada aikaan.

Ihmisoikeudet on mahdollista ottaa huomioon EU:n kehitysmaille myöntämässä tullietuuksissa. GSP (General System of Preferences, suosituimmuuskohtelu) on EU:n kehitysmaatuontia koskeva tullietuusjärjestelmä. Etuudet voidaan peruuttaa ihmisoikeusloukkausten, mm. pakkotyön tai lapsityövoiman käytön vuoksi. Suomen näkemyksen mukaan tätä mahdollisuutta on soveltuviissa tilanteissa myös voitava käyttää. Suomi kannatti esimerkiksi GSP-oikeuksien peruuttamista Burmalta vuonna 1997 maassa esiintyvän laajamittaisen pakkotyövoiman käytön perusteella. Toukokuussa 1997 uusittiin GSP-järjestelmää päättämällä insenttiiveistä eli alemmista tulleista kehitysmaille, jotka laittavat työelämän perusoikeudet kuntoon. Suomi pitää tärkeänä ja tarkoituksenmukaisena jatkaa kannustavien elementtien sisällyttämistä GSP-järjestelmään.

4. Suomen toiminta ja tavoitteet kansainvälisissä järjestöissä

4.1 Yhdistyneet kansakunnat

Suomi pitää ihmisoikeuksien yleismaailmallisuuden vuoksi maailmanlaajuisesta järjestöä, Yhdistyneitä kansakuntia, korvaamattomana kanavana ihmisoikeuksien edistämiseksi. YK:ssa luodaan globaalit ihmisoikeusnormit ja seurataan niiden toteutumista.

YK:n yleismaailmallinen ihmisoikeusjulistus linjasi merkittävästi maailmanjärjestön toimintaa ja muodosti pohjan kansainvälisten ihmisoikeussopimusten kehittämiseksi. Ihmisoikeuksia kuitenkin loukataan jatkuvasti ja laajasti eri puolilla maailmaa. Julistuksen juhluvuotta tuleekin käyttää ihmisoikeuksien edistämiseen kaikkialla maailmassa.

YK:n oma toiminta ihmisoikeuksien puolesta on kylmän sodan päättymisen jälkeen vahvistunut. Wienin vuoden 1993 Ihmisoikeuksien maailmankonferenssin tulokset ylittivät odotukset. Koskaan

aiemmin ei yhtä moni valtio ollut antanut tukeaan ihmisoikeuksien peruseriaalle. Konferenssi vahvisti keskeisen, tärkeän yleismaailmallisuuden periaatteen.

Suomen tavoitteena on saattaa ihmisoikeudet osaksi kaikkea YK-toimintaa. Ihmisoikeuksilla on yhteys niin rauhaan ja turvallisuuteen, kuin kehitykseen ja taloudellisiin, sosiaalisiin ja humanitaarisiin kysymyksiin. Tämä tulee ottaa huomioon YK:n uudistusohjelmaa toteutettaessa.

Ihmisoikeustoimikunta

Ihmisoikeustoimikunta (IOT) on YK:n keskeinen ihmisoikeuselin. Suomi vuorottelee IOT:n jäsenenä muiden Pohjoismaiden kanssa. Suomen tavoitteena on Pohjoismaiden paikkaluvun nostaminen yhdestä kahteen 53-jäsenisessä toimikunnassa. Käytännössä Suomen toiminta tapahtuu pääosin EU:n kautta, sillä EU-koordinaatio ihmisoikeustoimikunnassa on tiivistä.

Ihmisoikeustoimikunnan alaisena toimii suuri joukko työryhmiä ja raportoijia, jotka seuraavat ja analysoivat ihmisoikeustilanteen kehitystä eri puolilla maailmaa. Ihmisoikeustoimikunnan kannanotot perustuvat näiden raportteihin. Suomen tavoitteena on näiden tärkeiden mekanismien vahvistaminen. Raportoijien on päästävä vapaasti ja rajoituksitta vierailemaan haluamissaan maissa pystyäkseen tuottamaan luotettavaa tietoa YK-käsittelyn pohjaksi.

Eräät maat ovat viime aikoina hyökänneet IOT:n raportoijia ja työryhmiä vastaan ja halunneet asettaa niiden toiminnalle rajoituksia. Nämä ns. kovan linjan maat, jotka suhtautuvat kielteisesti ihmisoikeuksien kansainväliseen suojeluun, ovat pyrkinneet pohjois-etelä-vastakkainasettelua korostaen saamaan mukaan muita kehitysmaita. Suomi pitää pohjois-etelä-jaottelua keinotekoisena. Todellinen rajalinja kulkee demokraattisten, ihmisoikeuksia kunnioittavien ja epädemokraattisten, ihmisoikeuksia polkevien hallitusten välillä. Suomi pyrkii aktiivisesti em. keinotekoisesta jaottelusta ylittämiseen ja yhteistyön kehittämiseen kaikkien demokraattisten hallitusten välillä.

Suomi katsoo, että ihmisoikeuksien yleismaailmallisuuden mukaisesti yksittäisten maiden ihmisoikeustilanteiden käsittely ja seuranta on tärkeä osa YK:n toimintaa. Oikea foorumi käsittelylle on ihmisoikeustoimikunta. Päätöslauselmien on perustuttava objektiivisuuteen ja todellisen ihmisoikeustilanteen kuvaamiseen. Kaikkia maita tulee kohdella yhdenmukaisin perustein. Erityistä huomiota tulee kiinnittää siihen, osoittavatko kyseiset maat yhteistyövalmiutta kansainvälisten ihmisoikeusmekanismien kanssa.

IOT:n asialista on muodostunut varsin sirpalemaiseksi ja toimikunnan työtä on usean vuoden ajan yritetty järjestyttää. Suomi pitää tärkeänä päätöslauselmien seurannan tehostamista. Suomi on kuluvana vuonna esittänyt ensimmäistä kertaa oman IOT-päätöslauselman (oikeus kieltäytyä aseellisesta palveluksesta omantunnon syistä). Erityistä huomiota on kiinnitetty ihmisoikeuspolitiikkamme painopistealueisiin. Naisten ihmisoikeuksien edistäjänä Suomi on viime vuosina saanut kansainvälisestäkin huomattavan aseman. Tavoitteena on edelleen kehittää aloitteellisuutta mm. lisäämällä omien päätöslauselmien ja puheenvuorojen määrää.

YK:n ihmisoikeusvaltuutettu

Wienin ihmisoikeuskonferenssin seurauksena perustettiin YK:n ihmisoikeusvaltuutetun toimi. Irlannin entisen presidentin Mary Robinsonin nimittäminen valtuutetuksi vuonna 1997 on antanut toimelle uutta kantavuutta. Suomi tukee ihmisoikeusvaltuutetun pyrkimystä YK:n ihmisoikeussektorin vahvistamiseen.

Rahoituksen riittämättömyys vaikeuttaa huomattavasti ihmisoikeusvaltuutetun toimintaa. Suomen tavoitteena on YK:n sääntömääräisestä budjetista ihmisoikeussektorille tulevan rahoitusosuuden lisääminen. Samalla Suomi tukee ihmisoikeusvaltuutetun toimistoa ja mm. useiden erityisrahastojen toimintaa myös vapaaehtoisrahoituksella sekä asettaa henkilökuntaa ihmisoikeusvaltuutetun käyttöön.

Suomi on tukenut YK:n ihmisoikeusohjelmaa vuonna 1997 yli 3 miljoonalla markalla. Tästä suurin osa käytettiin ihmisoikeuksien teknisen työn rahastoon, entisen Jugoslavian ja Burundin kenttäoperaatioihin sekä kidutuksen uhrien rahastoon. Suomen kokonaistuki ihmisoikeusohjelmalle tulisi myös jatkossa pyrkiä pitämään vähintään tällä tasolla.

Teknisen yhteistyön osalta Suomi pitää myönteisenä sitä, että ihmisoikeusvaltuutetun toimisto ja EU/komissio ovat pyrkineet toteuttamaan projekteja yhdessä. Suomi tukee ihmisoikeustarkkailijatoiminnan kehittämistä ja ihmisoikeuskoulutuksen lisäämistä.

YK:n pakolaisvaltuutettu

YK:n pakolaisvaltuutetun (UNHCR) tehtävänä on suojella ja avustaa pakolaisia. Järjestö yrittää yhdessä kansainvälisen yhteisön kanssa löytää ratkaisuja kansainvälisiin pakolaisongelmiin. Sillä on lisäksi päävastuu pakolaisten oikeusasemaa koskevan yleissopimuksen tulkinnassa ja tulkintaohjeiden välittämisessä hallituksille. 1990-luvun laajentuneiden pakolaiskriisien seurauksena UNHCR:n tosiasiallinen mandaatti kriisialueilla laajentui, mihin myötävaikutti UNHCR:n suhteellisen hyvä operatiivinen toimintavalmius.

Suomi osallistuu aktiivisesti UNHCR:n toimintaan ja on sen toimeenpanevan komitean jäsen. Suomi on viimeisten kymmenen vuoden aikana muiden Pohjoismaiden tapaan kuulunut UNHCR:n suurten rahoittajamaiden ryhmään, joten Suomen vastuu UNHCR:n kehittämisestä on huomattava. Lisäksi Suomi on vastaanottanut kiintiöpakolaisia UNHCR:n esitysten pohjalta. Suomen humanitaarisessa avussa UNHCR on suurin ja merkittävin rahoituskanava.

Suomi painottaa UNHCR:n suojelutehtävää pakolaisten huollon turvaamisen ohella. UNHCR:llä on edelleen merkittävä rooli pakolaissopimuksen toteutumisen varmistamisessa. Suomi pyrkii vaikuttamaan niin, että UNHCR:llä on mahdollisuus esittää pakolaisten suojelua koskevat näkökohtansa mm. EU:ssa.

YK:n järjestöt

Suomen tavoitteena on, että ihmisoikeudet ja oikeusperustainen lähestymistapa huomioidaan YK:n järjestöjen työssä. Kehitysmaiden ihmisoikeuskysymyksiin on perusteltua vaikuttaa kehityksen näkökulmasta.

Suomi pitää tärkeänä YK:n kehitysohjelman UNDP:n roolia kehitysmaissa. Esimerkkeinä UNDP:n ihmisoikeuksia edistävästä toiminnasta voidaan mainita tuki demokraattisille vaaleille, oikeuslaitosreformille, poliisien ja sotilashenkilöiden koulutukseen, lehdistötuki sekä naisten osallistumisen tukeminen. UNDP:n perustoiminnoista, joita Suomi on kohdennetusti tukenut, merkittävä osa on hyvän hallinnon tukea.

YK:n väestörahasen UNFPAn toiminta-alueista tärkein on lisääntymisterveys ja lisääntymisoikeudet. Naisiin kohdistuvan väkivallan ja sukuelinten silpomisen lopettaminen ovat UNFPAn tavoitteita lisääntymisterveyden alalla. Suomi on viime vuosina kohdentanut apuaan UNFPAlle erityisesti nuorten lisääntymisterveyteen.

YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista, Maailman lasten huippukokous ja lukuisat johtokunnan päätöslauselmat ovat laajentaneet YK:n lasten avun rahaston UNICEFin toiminta-aluetta lasten oikeuksien, hallinnon kehittämisen ja naisten aseman vahvistamisen suuntaan 1990-luvulla. UNICEFin toiminnan lähtökohdaksi on otettu lasten oikeudet. Toimintaohjelmissa ihmisoikeuksien edistäminen kaikkien lasten ulottuville on tullut tärkeäksi tavoitteeksi. Järjestö panostaa lainsäädännön parantamiseen, kansalaisjärjestöjen tukemiseen ja lasten oikeus -ajattelun sisällyttämiseen koulutus- ja terveyssektoreiden suunnitteluun. UNICEF on aktiivisesti toiminut myös aseellisissa konflikteissa ja erittäin vaikeissa olosuhteissa elävien lasten oikeuksien edistämiseksi.

UNICEFin valitsema strategia on yhdenmukainen Suomen ihmisoikeuslinjojen ja painopistealojen kanssa. UNICEF korostaa Suomen lailla kansalais- ja poliittisten oikeuksien rinnalla taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien toteutumista. Suomi on tukenut UNICEFia säännöllisesti vuodesta 1957 ja nimenomaan lapsiin ja lasten oikeuksiin liittyvissä kysymyksissä järjestö on Suomen monenkeskisen avun tärkein kanava. Suomen tavoitteena on kohdentaa apua omien tavoitteidensa mukaisesti, mm. lasten oikeuksien turvaamiseen tähtääviin erityisohjelmiin.

Oikeus ravintoon mainitaan jo ihmisoikeuksien yleismaailmallisessa julistuksessa. Suomen kehitysyhteistyöllä parannetaan maailman elintarviketurvaa antamalla elintarvikeapua Maailman elintarvikeohjelman WFP:n kautta ja tukemalla kehitysmaiden maatalouden tehostamista ja omaehtoisen elintarviketuotannon lisäämistä.

YK:n naisten kehitysrahasto UNIFEM edistää naisten asemaa eri keinoin. Naisiin kohdistuvan väkivallan poistamiseksi UNIFEM on perustanut erityisen rahaston, josta tuetaan maa- ja aluekohtaisia hankkeita. Suomen tuki UNIFEMille nousi vuonna 1997 huomattavasti, mikä perustui valtioneuvoston kehitysyhteistyön periaatepäätöksen linjauksiin naisten aseman huomioimisesta kehitysyhteistyössä.

Suomen tavoitteena on, että ihmisoikeusasiat tulevat UNESCOssa selkeästi esiin. On tärkeää, että UNESCO keskittyy ihmisoikeustoiminnassaan toimialansa kannalta olennaisiin kysymyksiin, joissa sillä parhaiten on erityisosaamista.

Hyvä esimerkki tärkeästä ihmisoikeustoiminnasta UNESCOssa on ihmisoikeuskasvatus. Suomen aloitteesta on UNESCOssa asetettu ihmisoikeuskasvatusta käsittelevä työryhmä, joka on parhaillaan aloittamassa toimintaansa. UNESCOssa on noussut esiin myös hankkeita, jotka Suomen käsityksen mukaan eivät kovin luontevasti nivelly järjestön toimintaan eivätkä tehokkaasti edistä ihmisoikeuksien toteutumista. Esimerkki tällaisesta on hanke laatia julistus oikeudesta rauhaan.

4.2 Eurooppalaiset järjestöt

Ihmisoikeuskysymysten kansainvälisessä sääntelyssä on YK:lla maailmanlaajuisena järjestönä yliverlainen rooli. Kuitenkin myös alueelliset järjestöt voivat tehdä merkittävää työtä ihmisoikeuksien kunnioittamisen edistämiseksi. Suomi korostaa, että alueellisilla järjestelyillä on pyrittävä vähintään YK:n tasoa vastaaviin ja lähtökohtaisesti sen ylittäviin normeihin, jottei niillä murennettaisi globaalin ihmisoikeusnormiston merkitystä.

Suomen kannalta keskeisiä ovat Euroopan neuvosto ja ETYJ. Toimimalla aktiivisesti näissä järjestöissä Suomi pystyy vaikuttamaan omien lähialueidensa ja koko Euroopan turvallisuuteen, vakauteen ja ihmisoikeuskehitykseen. Suomen ihmisoikeuspolitiikan painopisteet ovat samat riippumatta siitä, millä foorumilla asioita tarkastellaan. Toisaalta Euroopan neuvostossa ja ETYJissä korostuu eurooppalainen toimintaympäristö, ja keskeisesti esiin nousevat Euroopassa ajankohtaiset teemat. Suomen toiminnassa Euroopan neuvostossa ja ETYJissä on korostunut mm. rasismien vastustaminen sekä vähemmistöjen suojelu. Suomi on tässä yhteydessä painottanut muiden vähemmistöjen ohella etenkin romaniväestön aseman parantamista koko Euroopan alueella.

Sekä ETYJissä että Euroopan neuvostossa ihmisoikeudet ovat osa laajaa turvallisuuskäsitystä. Kumpikin järjestö tähtää oman maanosamme vakauden ja turvallisuuden edistämiseen panostamalla erityisesti kriisien ennaltaehkäisemiseen. Niillä on myös tärkeä tehtävä konfliktien jälkeisessä jälleenrakennuksessa, ETYJillä myös kriisinhallinnassa.

Sekä ETYJ että Euroopan neuvosto pohtivat parhaillaan rooliaan tulevaisuuden Euroopassa ja siihen liittyen myös järjestöjen keskinäisiä suhteita niiltä osin kun järjestöjen toiminta-alat ovat päällekkäisiä. Euroopan neuvostossa asia on ajankohtainen tammikuussa 1998 nimitetyn ns. viisaiden ryhmän työssä, johon ulkoasiainministeri Tarja Halonen osallistuu. Suomi on johdonmukaisesti korostanut järjestöjen välisen yhteistyön tärkeyttä ja tähtää siihen, että kunkin järjestön voimavarat saataisiin mahdollisimman

tarkoituksenmukaiseen käyttöön. Suomi pyrkii ETYJin ja Euroopan neuvoston välisen yhteistyön kehittämiseen korostaen kummankin järjestön merkittävää, toisiaan täydentävää roolia Euroopan ihmisoikeus- ja demokratiakehityksen edistäjänä.

4.2.1 Euroopan neuvosto

Euroopan neuvosto käsittää lähes kaikki yhteiskunnallisen toiminnan alat, mutta perinteisesti sen perustehtävänä on ihmisoikeuksien edistäminen. Euroopan neuvostossa on pystytty luomaan ihmisoikeuksien alalla kattava, oikeudellisesti sitova normisto, joka on monilta osin YK-standardeja vaativampi. Euroopan neuvostolla onkin ollut ihmisoikeuskysymyksissä eräänlainen tiennäyttäjän rooli, ja jotkut sen sopimuksista ovat palvelleet malleina laadittaessa vastaavia YK:n ihmisoikeussopimuksia.

Euroopan neuvoston merkitys Euroopan ihmisoikeuksien edistäjänä on entisestään korostunut Euroopan poliittisen murroksen myötä, kun Keski- ja Itä-Euroopan maat ovat pyrkineet järjestön jäseniksi. Nyt järjestöön kuuluu jo lähes koko Eurooppa, yhteensä 40 maata, ja järjestön keskeiseksi tehtäväksi on noussut ns. demokraattisen turvallisuuden eli ihmisoikeuksien, oikeusvaltioperiaatteen ja moniarvoisen demokratian edistäminen uusissa jäsenvaltioissa. Suomi on johdonmukaisesti kannattanut järjestön laajentamista mailla, jotka ovat valmiita liittymään Euroopan neuvoston keskeisiin ihmisoikeussopimuksiin. Näin Keski- ja Itä-Euroopan uudet demokratiat on sidottu eurooppalaiseen yhteistyöhön ja yleismaailmallisten ihmisoikeuksien kunnioittamiseen. Jo jäsenyyuskriteerit sinänsä sekä niiden täyttämistä varten luodut avustus- ja yhteistyöohjelmat ovat luoneet käyttökelpoisia mekanismeja uusien demokratioiden kehityksen tukemiseksi. Suomi korostaa samalla, ettei Länsi-Euroopan mailla ole aihetta itsetyytyväisyyteen, vaan myös niiden kehityksen on oltava jatkuvan tarkkailun alla. Myös Suomessa vuonna 1989 toteutunut Euroopan neuvoston jäsenyys ja vuonna 1990 voimaan tullut Euroopan ihmisoikeussopimus on johtanut lainsäädännön muutoksiin.

Euroopan neuvoston ihmisoikeusjärjestelmän keskeinen elementti on Euroopan ihmisoikeussopimus sekä siihen liittyvä ylikansallista tuomiovaltaa käyttävä valvontajärjestelmä yksilövalitusoikeuksineen. Järjestelmään kuuluneet Euroopan ihmisoikeustoimikunta ja -tuomioistuin korvataan 1.11.1998 alkaen pysyvästi ja täyspäiväisesti toimivalla Euroopan ihmisoikeustuomioistuimella. Uudistuksen tarkoituksena on tehostaa järjestelmää, joka järjestön jäsenmäärän paisuttua on joutunut uusien, mittavien haasteiden eteen.

Euroopan neuvostossa on laadittu myös lukuisia muita ihmisoikeussopimuksia, joista osaan liittyy omat valvontamekanisminsa. Kansalais- ja poliittisiin oikeuksiin keskittyvää Euroopan ihmisoikeussopimusta on täydennetty Euroopan sosiaalisella peruskirjalla, joka kattaa taloudelliset, sosiaaliset ja sivistykselliset oikeudet. Euroopan neuvostossa tehdyt, alkuvuodesta 1998 voimaantulleet kaksi vähemmistönsopimusta ovat maailmanlaajuisesti ensimmäiset nimenomaan vähemmistöjen suojeluun keskittyvät sopimukset. Suomi tuki vahvasti näiden sopimusten aikaansaamista. Suomi oli myös ensimmäisten sopimukset ratifioineiden maiden joukossa.

Suomi pitää Euroopan neuvoston ihmisoikeusnormistoa varsin tyydyttävänä. Tosin joitakin puutteita edelleen on. Suomi toimiikin aktiivisesti, jotta Euroopan ihmisoikeussopimusta täydennettäisiin syrjinnän yleisesti kieltävällä lisäpöytäkirjalla. Myös mm. teknologian kehittyminen pakottaa jatkuvasti joiltain osin täydentämään ihmisoikeusnormistoa. Kuitenkin Suomi lähtee siitä, että nyt on tarpeen keskittyä entistä enemmän normien täytäntöönpanon tehostamiseen.

Vahvasta oikeudellisesta perustasta huolimatta Euroopan neuvostolla on myös poliittinen ulottuvuutensa, ja tämä näkyy jäsenyysselvoitteiden valvonnassakin. Euroopan neuvoston ministerikomitea on ottanut käyttöön oman ns. monitorointijärjestelmänsä, jolla jäsenvaltioiden kykyä noudattaa jäsenvelvoitteita seurataan tasapuolisuuden ja luottamuksellisuuden pohjalta. Tämän lisäksi Euroopan neuvoston parlamentaarilla yleiskokouksella on oma jäsenvelvoitteiden seurantamekanisminsa. Suomi korostaa ministerikomitean ja parlamentaarisen yleiskokouksen toisiaan täydentävää vaikutusta ja tukee näiden elinten välisen yhteistyön kehittämistä mm. juuri

jäsenvelvoitteiden monitoroinnin alalla. Suomi myös korostaa tämän ns. monitoroinnin rakentumista dialogin ja yhteistyön pohjalle. Tavoitteena on pyrkimys auttaa jäsenvaltioita silloin, kun niillä on vaikeuksia jäsenvelvoitteidensa noudattamisen kanssa. Tätä varten on Euroopan neuvostossa kehitetty erillisiä yhteistyö- ja avustusohjelmia, jotka muodostavatkin tällä hetkellä keskeisen osan järjestön toiminnasta. Suomi on osallistunut näiden ohjelmien tukemiseen myös vapaaehtoisavustuksilla.

Suomen aloitteesta Euroopan neuvostossa on valmisteilla myös kokonaan uuden elimen, Euroopan ihmisoikeusvaltuutetun, luominen. Ihmisoikeusvaltuutettu on tarkoitettu ei-juridiseksi elimeksi, joka joustavasti täydentäisi Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen toimintaa. Valtuutettu voisi levittää jäsenvaltioissa tietoa Euroopan neuvoston ihmisoikeusmekanismista, auttaa kansalaisia löytämään oikeat valitustiet sekä kiinnittää tarvittaessa huomiota jäsenvaltioiden ihmisoikeustilanteesta vallitseviin epäkohtiin. Lokakuussa 1997 pidetty Euroopan neuvoston toinen huippukokous hyväksyi Suomen aloitteen, ja asian käytännön toteuttaminen on parhaillaan ministerikomitean käsiteltävänä.

4.2.2 Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestö ETYJ

ETYJin ihmisoikeuslottuvuuden kehittyminen alkoi v. 1975 Helsingin III korin periaatteista, jotka koskivat "yhteistyötä inhimillisen toiminnan eri aloilla". ETYJin Helsingin periaatteet edesauttoivat osaltaan kylmän sodan päättymistä. Kehitys kulminoitui Pariisin huippukokouksessa vuonna 1990, jolloin saavutettiin ensimmäisen kerran yhteinen näkemys ihmisoikeuksista.

Kuluneen vuosikymmenen aikana ihmisoikeuskysymykset ovatkin saaneet ETYJissä uudenlaisen roolin. Sen sijaan, että ihmisoikeuskeskustelu alunperin rajoittui pitkälti idän ja lännen välisiä suhteita kiristäneisiin kysymyksiin, kuten kansalaisten vapaaseen liikkuvuuteen, on ETYJissä nyt noussut esiin koko ihmisoikeuskysymysten kirjo. ETYJ-asiakirjoihin sisältyvien ihmisoikeusvelvoitteiden määrä on 1990-luvulla merkittävästi laajentunut erityisesti vuoden 1990 Kööpenhaminan loppuasiakirjan ja Pariisin peruskirjan sekä vuoden 1992 Helsingin loppuasiakirjan ansiosta. Yleinen käsitys onkin, että uusien sitoumusten sijaan olisi tässä vaiheessa tärkeää keskittyä jo hyväksytyjen sitoumusten täytäntöönpanoon. Myös Suomi tukee tätä näkemystä.

ETYJille on luonteenomaista normien samoin kuin normien täytäntöönpanon seurantamekanismien poliittinen luonne. Oikeudellisen pohjan puuttumisesta huolimatta ETYJ-normisto on osoittanut käyttökelpoisuutensa Euroopan ihmisoikeustilanteen kehittämisessä. ETYJin ns. inhimillinen ulottuvuus, eli ihmisoikeudet, demokratia ja oikeusvaltioperiaate, muodostaa yhden ETYJin peruspilareista. ETYJin vahvuus on ihmisoikeuksien tarkasteleminen osana muuta poliittista toimintaa. Samassa järjestössä voidaan käsitellä turvallisuuden kaikkia ulottuvuuksia. Suomi korostaa tämän yhteyden merkitystä ja pyrkii inhimillisen ulottuvuuden kytkemiseen entistä kiinteämmin osaksi ETYJin muuta toimintaa, kuten pysyvän neuvoston päivittäistä työtä. Suomi korostaa myös ihmisoikeuskysymysten merkitystä ETYJin missioissa.

Käytännössä ETYJin eri ulottuvuuksien yhteyttä on jonkin verran häirinnyt se, että inhimillisen ulottuvuuden keskuspaikkana on Varsova, kun järjestön päämaja on Wienissä. Alunperin vaalivalvontatoimistona työnsä Varsovassa aloittanut toimisto on nykyään demokraattisten instituutioiden ja ihmisoikeuksien toimisto, ODIHR, joka nimensä mukaisesti käsittelee paljon muutakin kuin vaalivalvontaa. Keskeisen huomion kohteeksi on otettu vaalivalvonnan lisäksi ihmisoikeus- ja demokratiakehityksen edistäminen ns. uusissa demokratioissa, etenkin Itä-Euroopassa.

Inhimillisen ulottuvuuden seurantajärjestelmän ytimen muodostavat ODIHRin järjestämät ihmisoikeusseminaarit sekä vuorovuosin järjestettävät tarkastelu- ja täytäntöönpanokokoukset. Kokouksissa käydään järjestelmällisesti läpi kaikki ETYJ-asiakirjoihin sisältyvät ihmisoikeussitoumukset ja tarkastellaan tilannetta jäsenmaissa. Heinäkuussa 1998 hyväksytyllä kokouskäytännön uudistuksella pyritään seurannan tehostamiseen. Varsovassa järjestettäviä täytäntöönpanokokouksia on tiivistetty ja niitä täydennetään Wienissä järjestettävillä lyhyillä temaattisilla kokouksilla. Suomi on tukenut uudistusprosessia ja toivoo, että se johtaisi entistä

rakentavampaan keskusteluun paitsi ongelmista, myös niiden ratkaisuvaihtoehdoista. Ihmisoikeuskysymysten käsitteleminen entistä enemmän Wienissä myös palvelee inhimillisen ulottuvuuden integroimista lähemmin ETYJin muuhun toimintaan.

ETYJillä on ihmisoikeustyötä varten ODIHRin lisäksi myös muita erityiselimiä. ETYJin vähemmistövaltuutettu on tehnyt merkittävää työtä konfliktien ennaltaehkäisemiseksi puuttamalla mahdollisimman aikaisessa vaiheessa tilanteisiin, joissa vähemmistöjen oikeuksia ei kunnioiteta. Suomi antaa täyden tukensa vähemmistövaltuutetun työlle ja arvostaa sitä hedelmällistä yhteistyötä, joka on syntynyt vähemmistövaltuutetun ja Euroopan neuvoston välille. Kööpenhaminan ministerikokous joulukuussa 1997 nimitti ETYJille myös ensimmäisen mediavaltuutetun, joka puolestaan valvoo ilmaisun- ja tiedottamisenvapauden toteutumista.

Merkittävä roolinsa ETYJin inhimillisen ulottuvuuden työssä on myös kansalaisjärjestöillä, jotka voivat osallistua täytäntöönpanokokouksiin ja seminaareihin. Suomi on aktiivisesti tukenut kansalaisjärjestöjen mukanaoloa ja vaikuttamismahdollisuuksia ETYJin inhimillisen ulottuvuuden alalla. Suomalaisten kansalaisjärjestöjen aktiivisemmän osallistumisen rohkaisemiseksi ulkoasiainministeriö järjestää vuosittain tiedotustilaisuuksia, joissa käydään läpi ETYJin ajankohtaisia asioita. ETYJin toimintaa tukevien ja sen työtä tunnetuksi tekevien suomalaisten kansalaisjärjestöjen toimintaa tuetaan myös rahallisesti.

4.3 Lähialueyhteistyö ja Itämeren valtioiden neuvosto

Suomen lähialueyhteistyön keskeisiin tavoitteisiin kuuluvat ihmisoikeuksien, demokratian, oikeusvaltioperiaatteen, hyvinvoinnin sekä vakauden ja turvallisuuden edistäminen. Taloudelliset, sosiaaliset ja sivistykselliset oikeudet ovat keskeisessä asemassa yhteistyössä, jonka pyrkimyksenä on sosiaaliturvan, terveydenhuollon, työsuojelun ja tasa-arvon parantaminen sekä henkisten voimavarojen kehittäminen. Hyvän hallinnon menetelmien kehittäminen ja virkamiesten koulutus on olennaista oikeusvaltioperiaatteen toteuttamiseksi. Pohjoismaisen hyvinvointimallin omaksumista kohdemaissa pyritään edistämään.

Pyrkimys ihmisoikeuksien edistämiseen sisältyy myös yhteispohjoismaiseen lähialueyhteistyöhön. Erityisesti Pohjoismaiden ministerineuvoston projekteissa korostuvat TSS-oikeudet sekä naisten ja lasten aseman parantamiseen tähtäävät toimet.

Niin bilateraalissa kuin pohjoismaisessa ja muussa monenkeskisessä yhteistyössä on keskeisessä asemassa Baltian maiden EU-jäsenyysspyrkimysten tukeminen, ml. ihmisoikeustilanteen saattaminen kansainvälisten sopimusten ja EU:n asettamien velvoitteiden edellyttämälle tasolle.

Murmanskin alueella on käynnistetty monivuotinen alueen vähemmistökansojen kulttuurin ja perinteisten elinkeinojen tukihanke, joka sisältää koulutusta ja opetusmateriaalien valmistamista alkuperäiskansojen elinmahdollisuuksien parantamiseksi.

Vapaaehtoistoiminta ja kansalaisjärjestöjen tukeminen ovat tärkeitä keinoja demokratian ja oikeusvaltioperiaatteen toteuttamiseksi. Merkittävää, useiden kymmenien kansalaisjärjestöjen käynnistämää hanketta toteutetaan sosiaali- ja terveysalan järjestötoiminnan kehittämiseksi Pietarissa. Kansalaisjärjestöyhteistyön kautta tuetaan myös mm. naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyä Pietarissa, opettajien ihmisoikeustietoisuuden kehittämistä sekä ammattiyhdistysliikkeen uudistamista.

Itämeren valtioiden neuvosto

Itämeren valtioiden neuvoston työssä ovat demokraattiset instituutiot ja ihmisoikeudet keskeisellä sijalla. Neuvostolla on oma valtuutettu demokraattisia instituutioita ja ihmisoikeuksia, mukaan lukien vähemmistöihin kuuluvien henkilöiden oikeudet, varten. Valtuutetun toiminta perustuu kansainvälisiin ihmisoikeuksia koskeviin asiakirjoihin. Valtuutetun toimeksiannossa edellytetään valtuutetun toimivan yhteistyössä muiden samoja kysymyksiä käsittelevien instituutioiden kanssa päällekkäisyyksien

välttämiseksi. Suomi on tukenut valtuutetun työtä mm. palkkaamalla henkilön valtuutetun toimistoon runsaan vuoden ajaksi.

Neuvoston valtuutettu on myötävaikuttanut alueen demokratiakehitykseen tekemällä selvityksiä tilanteesta jäsenmaissa ja antamalla näihin liittyen toimenpidesuosituksia. Esillä ovat olleet mm. oikeusasiamiesjärjestelmä, lasten oikeudet, ei-kansalaisten oikeudet, matkustusasiakirjat sekä sotilashenkilöiden ihmisoikeudet. Lisäksi valtuutettu käsittelee yksilövalituksia, joiden määrä on viime aikoina kasvanut.

4.4 Muut kansainväliset järjestöt

Erityisesti Maailman kauppajärjestö WTO:n piirissä on viime vuosina käyty keskustelua työelämän perusnormien ja kaupan välisestä suhteesta. Tällä hetkellä WTO-sopimus mahdollistaa vain pakkotyövoimalla tuotettujen tuotteiden tuonnin kieltämisen. Suomi on kannattanut rakentavaa keskustelua kaupasta ja työelämän perusoikeuksista ILOssa, OECD:ssa ja WTO:ssa mutta se on toistaiseksi kilpistynyt kehitysmaiden vastukseen. Päävastuu normien asettamisesta ja niiden noudattamisen valvonnasta kuuluu ILOlle.

Kysymys työelämän normeista jakaa WTO-maat kahteen leiriin. Kehitysmaat näkevät tässä teollisuusmaiden pyrkimystä niiden kilpailuedun - halvan työvoiman - murentamiseen. WTO:n Singaporen ministerikokouksessa saatiin neuvotelluksi kompromissi jossa todetaan, ettei kehitysmaiden kilpailuedun vaarantaminen ole tavoitteena ja että ILO on toimivaltainen elin työelämän normien käsittelemisessä. Suomen linjana on ollut edistää rakentavaa dialogia ja edetä varovasti kehitysmaiden jyrkän vastustuksen vuoksi.

ILO:n piirissä on esillä tuotteiden tuotanto-olosuhteita koskevan merkinnän käyttöönotto. Vapaaehtoiset sosiaalimerkinnot tullevat nopeasti lisääntymään. Suomi katsoo, että niiden avulla voidaan joissain tapauksissa saavuttaa nopeitakin tuloksia.

OECD:ssa esillä ollut ehdotus monenväliseksi investointisopimukseksi (MAI-sopimus) on herättänyt runsaasti keskustelua. Suomen tavoitteena on, että työelämän säätelyn perustasoksi MAI-sopimuksessa on asetettava ILO:n yleissopimukset. Kansallisten normien suojaamaa tasoa ei Suomen näkemyksen mukaan saa alentaa ulkomaisten sijoitusten houkuttelemiseksi. Suomi kannattaa myös OECD:n monikansallisten yritysten käyttäytymissäännöstön liittämistä MAI-sopimukseen.

Maailmanpankin ja alueellisten kehitysrahoituslaitosten toiminnassa on viime vuosina korostunut demokratiaan ja ihmisoikeuksien edistämiseen tähtäävä työ. Suomen tavoitteena on edelleen vahvistaa Maailmanpankin ihmisoikeusulottuvuutta. Maailmanpankin koordinoimat maakohtaiset avunantajakokoukset tarjoavat avunantajayhteisölle vuosittain mahdollisuuden keskustella talouskehityksen ohella myös demokratia- ja ihmisoikeuskehityksestä. Ihmisoikeuskysymyksistä lapsityövoiman käyttö ja alkuperäisväestöjen pakkosiirrot ovat nousseet esiin Maailmanpankin tukemissa hankkeissa. Suomi ja muut Pohjoismaat ovat johdonmukaisesti ottaneet kantaa ihmisoikeusloukkauksia vastaan Maailmanpankin johtokunnassa niin yksittäistapauksissa kuin politiikkatason uudistamiseksi.

5. Ihmisoikeuksien kehittäminen

5.1 Sopimusjärjestelmän kehittäminen

Nykyisten ihmisoikeussopimusten tehokkaampi toimeenpano on keskeistä.

Säännöksiä tulee kuitenkin kehittää varsinkin erityisryhmien osalta.

Sopimusvalvontaelinten toimintaedellytyksiä tulee parantaa.

Suomi vastustaa sopimusten tarkoituksen ja päämäärän vastaisia varaumia.

Suomen ihmisoikeusraportit valmistellaan avoimessa prosessissa ja annetaan ajallaan.

Suomi lähtee siitä, että olemassa olevien ihmisoikeussopimusten nykyistä parempi toimeenpano on ensiarvoisen tärkeää. Ihmisoikeusnormit ovat jo nyt korkealla tasolla. Niiden puutteellinen soveltaminen on keskeinen ongelma. Uusia normeja tarvitaan kuitenkin vielä niiden erityisryhmien osalta, joiden oikeudet eivät toteudu tasa-arvoisesti. Esimerkiksi alkuperäiskansat ovat tällainen ryhmä. Tämä on kuitenkin järjestelmän hienosäätöä eikä muuta toimeenpanon tehostamista korostavaa lähtökohtaa.

Suomen tavoitteena on, että ihmisoikeuksien valvontaelimet voisivat täyttää tehtävänsä nykyistä tehokkaammin. Tavoite edellyttää valvontaelinten käytettävissä olevien voimavarojen lisäämistä. Tällä hetkellä täysin riittämättömät voimavarat haittaavat vakavasti sopimuselinten työskentelyä. Sopimuselinten jäseniä valittaessa Suomi painottaa sitä, että jäsenet toimivat hallituksista riippumattomina ja että heillä on korkea asiantuntemus kyseisen sopimuksen alalta.

Yksilövalitusten osalta ihmisoikeussopimuksia valvovat elimet vastaavat yksilöiden oikeusturvaodotuksiin. Hallitusten raportoinnin yhteydessä sopimuselimet valvovat laaja-alaisesti sitä, että ihmisoikeussitoumukset toteutetaan käytännössä. Toimiva lopputulos edellyttää, että hallitukset täyttävät raportointivelvoitteensa ajoissa ja asiaan paneutuen. Yksi valvontaelinten tehtävistä on, että ihmisoikeussopimusten tulkinta kehittyy ajan vaatimusten mukaisesti. Ihmisoikeusnormit tulee nähdä elävänä oikeutena.

Suomi vastustaa ihmisoikeussopimusten tarkoituksen ja päämäärien vastaisia varauksia. Esimerkkinä tällaisista Suomi pitää eräiden islamilaisten maiden naisten ja lasten oikeuksia koskeviin sopimuksiin tekemiä yleisiä viittauksia islamilaisen sharia-oikeuden ensisijaisuuteen. Suomen tavoitteena on täyttää ihmisoikeussopimusten mukaiset raportointivelvoitteet täsmällisesti annettuja määräaikoja noudattaen. Keskeisimpien YK:n ihmisoikeussopimusten samoin kuin Euroopan neuvoston vähemmistöjä koskevien sopimusten ja Euroopan sosiaalisen peruskirjan kansallista toteuttamista valvotaan sopimuspuolten määräajoin laatimien raporttien pohjalta. Suomi on huolestunut nykytilanteesta, jossa useat sopimuspuolet jättävät täyttämättä raportointivelvoitteensa YK:lle.

Annettujen määräaikojen noudattamisen lisäksi on välttämätöntä, että raportissa annetaan totuudenmukainen kuva sopimusvaltiosta. Ulkoasiainministeriö laatii Suomen raportit yhteistyössä muiden ministeriöiden ja viranomaisten kanssa. Kansalaisjärjestöjen merkitystä korostetaan raportointiprosessissa: järjestöjä kuullaan hallituksen raportin valmisteluvaiheessa ja niitä rohkaistaan laatimaan omia ns. varjoraportteja suoraan sopimuksia valvovalle kansainvälisille komiteoille.

Komiteat antavat raporttien pohjalta näkemyksensä sopimusvaltion tilanteesta. Näkemykset sisältävät sekä myönteisiä että huolestuttavia arvioita sekä suosituksia. Suositukseen tulee kiinnittää asianmukaista huomiota, vaikkeivät ne ole oikeudellisesti sitovia.

5.2 Suomen ihmisoikeuspolitiikan painopistealueet

5.2.1 Naisten oikeudet

Naisten oikeudet ovat ihmisoikeuksia. Suomi pyrkii tasa-arvoon oikeuksien käytännön toteutumisessa. Suomi korostaa naisten oikeuksien huomioonottamista kaikessa ihmisoikeustoiminnassa. Suomi kannattaa yksilövalituksen liittämistä naisten oikeuksia koskevaan yleissopimukseen. Ihmisoikeudet ovat kaikille samat. Naisten oikeudet kuitenkin toteutuvat käytännössä heikommin kuin miesten oikeudet. Siksi naisten oikeuksien edistäminen vaatii erityistä huomiota. Naisten oikeuksien edistäminen on eräs Suomen tärkeä painopistealue.

Naisten oikeudet ovat erottamaton ja olennainen osa yleismaailmallisia ihmisoikeuksia. Tämä lähtökohta vahvistettiin Wienin ihmisoikeuskonferenssissa 1993. Vaikka naisten oikeudet on usein jo turvattu lainsäädännössä, on käytännön toteutumisen tiellä vielä esteitä. Naisten heikompi taloudellinen

asema sekä naista alistavat kulttuurit ja perinteet vaikeuttavat oikeuksien toteutumista. Naisiin kohdistuu myös nimenomaan sukupuolen perusteella tapahtuvia loukkauksia, kuten naisiin kohdistuva väkivalta.

YK:ssa Suomi tukee naisten oikeuksien edistämistä niin läpäisyperiaatteen kuin erityisasiantuntemuksen ja erityisryhmien tukemisen kautta. Naisten IV maailmankonferenssi Pekingissä 1995 oli naisten ihmisoikeuksien kannalta merkittävä edistysaskel. Naisten aseman parantaminen ja naisten ihmisoikeuksien toteutuminen liitettiin kiinteästi yhteen. Suomen kannalta oli tärkeää, että naisten taloudelliset oikeudet, ml. maanomistus, sekä naisten seksuaaliset oikeudet tunnustettiin maailmanlaajuisesti yhä selvemmin. Tyttöjen oikeudet nostettiin Suomenkin taholta korostetusti esille. Pekingin toimintaohjelman mukaan kulttuurierojen huomioonottamisen tulee edistää naisten oikeuksien toteuttamista. Suomi kiinnittää erityistä huomiota naisten oikeuksien yleismaailmallisuuden toteutumiseen Pekingin seurannassa, jotta kulttuurieroja ei käytetä tekosyinä naisten syrjinnässä.

Naisten ihmisoikeudet on otettu näkyvämmiin esille myös YK:n ihmisoikeustoimikunnassa ja naistenasematoimikunnassa. Suomi on toiminut aktiivisesti sen puolesta, että naisten oikeudet otetaan huomioon niin temaattisten kysymysten kuin maatilanteiden yhteydessä. Naisten oikeudet on Suomen aloitteesta liitetty useiden erityisraportojien mandaatteihin. Jatkossa tarvitaan myös järjestelmällistä koulutusta, jotta eri YK-toiminnoissa voidaan ottaa huomioon toiminnan erilaiset vaikutukset naisiin ja miehiin.

Naisiin kohdistuva väkivalta on maailmanlaajuinen ongelma, joka on viime vuosina saanut huomiota myös kansainvälisissä järjestöissä. Suomi tukee naisiin kohdistuvaa väkivaltaa tutkivan erityisraportoinnin työtä. Naisten oikeuksien loukkaukset aseellisissa konflikteissa ovat yleistyneet ja saaneet yhä raaempia muotoja. Naisista ja tytöistä on joissakin tapauksissa tehty sodankäynnin välineitä. Suomi korostaa ennaltaehkäisevän toiminnan kehittämistä ja syyllisten oikeusvastuuseen saattamista.

Erityisryhmien naisten - kuten alkuperäiskansat, vähemmistöt, pakolaiset, siirtolaiset - asema on suhteellisesti kaikkein heikoin. He joutuvat usein kaksinkertaisen syrjinnän kohteeksi. Suomi pitää tärkeänä, että nämä ryhmät saavat erityissuojaa ja toimenpiteitä.

Kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskeva yleissopimus on merkittävä keino edistää naisten oikeuksia. Sopimuksessa ovat korostetusti esillä sosiaaliset ja taloudelliset oikeudet ja siinä lähdetään oikeuksien toteutumisen periaatteesta, jotta naisten todellinen tasa-arvo ja syrjimättömyys toteutuisivat. Sopimuksen toimeenpano ei ole laajasta ratifiointimäärästä (162) huolimatta toteutunut toivotulla tavalla. Ongelmana ovat laajat varaumat sekä komitean vähäiset mahdollisuudet seurata velvoitteiden toimeenpanoa. Suomen tavoitteena on uuden yksilövalituksen mahdollistavan pöytäkirjan pikainen aikaansaaminen, jotta sopimusta voitaisiin näin vahvistaa.

Myös Euroopassa tulee jatkaa työtä naisten oikeuksien toteuttamiseksi. Euroopan neuvosto ja ETYJ ovat ottaneet aiempaa aktiivisemmän roolin naisten oikeuksien edistämiseksi. Euroopan neuvostossa on vireillä lisäpöytäkirja syrjinnän kiellon tehostamiseksi, ETYJ on järjestänyt aiheesta asiantuntijaseminaareja. Suomi tukee näitä pyrkimyksiä.

Suomen kehitysyhteistyön tavoitteena on tasa-arvoisen yhteiskunnan kehittäminen Pekingin toimintaohjelman mukaisesti sekä naisten aseman huomioonottaminen läpäisyperiaatteella. Kehitysyhteistyön hankkeista tehtävillä ns. gender-analyysillä pyritään varmistamaan eri sukupuolten tasa-arvoiset mahdollisuudet.

5.2.2 Lasten oikeudet

Suomi pyrkii lapsityövoiman hyväksikäytön lopettamiseen. · Suomi painottaa erityisesti tyttöjen oikeuksia.

Suomen tavoite on sotilaiden ikärajan nostaminen 18-vuoteen.

Suomi osallistuu aktiivisesti lasten seksuaalista hyväksikäyttöä ehkäisevään työhön.

Suomi painottaa kehitysyhteistyössään lasten, erityisesti tyttöjen ja vammaisten lasten oikeuksia

Lapsella on lähtökohtaisesti samat ihmisoikeudet kuin muillakin yksilöillä. Vaikka lasten oikeuksista puhutaan aiempaa enemmän, ovat lapsiin kohdistuvat ihmisoikeusloukkaukset vielä erittäin vakavia ja laajoja. Lapset tekevät raskaita töitä, eivätkä pääse osallisiksi koulutuksesta tai riittävästä ravinnosta. Sotien ja aseellisten selkkausten jäljet näkyvät usein lapsissa. Lasten oikeus asuntoon ja huolenpitoon ei toteudu vaan he joutuvat asumaan kadulla. Tyttöjä ja entistä useammin myös poikia käytetään seksuaalisesti hyväksi.

Kansainvälinen työjärjestö ILO arvioi maailmassa olevan noin 250 miljoonaa lapsityöläistä. Olosuhteet ovat usein huonot, jopa orjuutta muistuttavat tai lapsen terveyden vaarantavat. Suomen tavoitteena on lapsityövoiman hyväksikäytön lopettaminen. Välittömänä tavoitteena on ehkäistä räikein lapsityövoiman hyväksikäyttö. Ennaltaehkäisevät keinot mm. Suomen kehitysyhteistyössä ovat keskeisiä lapsityövoiman haittojen vähentämisessä. Työnteon lopettavien lasten perheet tarvitsevat tuekseen koulutusta ja vaihtoehtoisia tulonhankkimismuotoja. Suomi tukee ILO:n piirissä käynnistynyttä hanketta vakavimmat lapsityövoiman muodot kieltävän sopimuksen laatimiseksi.

Tyttöjen asema on usein kaikkein vaikein. Heidän oikeuksiaan rajoitetaan monin eri tavoin. Mm. oikeus koulutukseen tai ravintoon ei usein toteudu yhdenvertaisesti poikiin nähden. Tyttöjen aseman parantaminen on tehokkaimpia keinoja koko yhteiskunnan kehittämiseksi. Suomi edistää tyttöjen oikeuksia sekä kansainvälisissä järjestöissä että kahdenvälisessä kehitysyhteistyössään. Tyttöjen oikeudet nostettiin näkyvästi esille Pekingin naiskonferenssin loppuasiakirjassa. Suomi pitää tärkeänä tavoitteiden toteutumisen tehokasta seuranta.

Vuonna 1989 hyväksytty YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus on lähes yleismaailmallisesti ratifioitu. 191 sopimuspuolen joukosta puuttuvat vain Somalia ja Yhdysvallat. Suomi on tukenut lapsisopimusta valvovan komitean työtä mm. taloudellisesti.

Lapsisopimusta on tarkoitus vahvistaa laatimalla siihen kaksi lisäpöytäkirjaa, jotka koskevat lapsia aseellisissa konflikteissa sekä lasten myyntiä, lapsiprostituutiota ja lapsipornografiaa. Suomi pitää tärkeänä lisäpöytäkirjojen nopeaa hyväksymistä. Suomen tavoitteena on nostaa lasten aseellisiin konflikteihin osallistumisen ikäraja lapsisopimuksen määrittämästä 15 vuodesta 18 vuoteen. Suomi tukee myös YK:n lapsia aseellisissa konflikteissa tarkastelevan erityisedustajan työtä.

Toisella lisäpöytäkirjalla pyritään vahvistamaan valtioiden yhteistyötä ja puuttumismahdollisuuksia lasten myyntiin, lapsiprostituutioon ja lapsipornografiaan. Suomen tavoitteena on tehokas, oikeuksien toteutumista konkreettisesti edistävä asiakirja.

Myös Euroopan neuvostossa on lasten asemaan kiinnitetty aiempaa enemmän huomiota. Järjestön piirissä on valmisteltu erityinen lapsiohjelma. Tavoitteena on mm. saada lapset itse mukaan rakentamaan lapsiystävällistä yhteiskuntaa. EN vastaa myös Tukholman lasten kaupallista seksuaalista hyväksikäyttöä koskevan maailmankonferenssin alueellisesta seurannasta Euroopassa.

Suomelle on tärkeää kiinnittää huomiota myös lasten tilanteeseen lähialueillamme. Pohjoismaiden ministerineuvoston aloite painottaa lasten oikeuksien toteutumista Baltiassa ja Venäjällä.

Suomi jatkaa kehitysyhteistyössään lasten oikeuksien ja erityisesti tyttöjen oikeuksien painotusta. Suomi tukee mm. opetusta, orpokoteja ja katulapsityötä sekä vammaisten lasten ja nuorten kuntoutusta, opetusta ja ihmisoikeuksien edistämistä. Monenkeskisessä kehitysyhteistyössä lapsiin ja lasten

oikeuksiin liittyvissä kysymyksissä keskeisin kanava on UNICEF. Suomi tukee myös ILO:n erityisohjelmaa lapsityövoiman vähentämiseksi.

5.2.3 Vähemmistöjen oikeudet

Suomi painottaa vähemmistöjen oikeuksia kriisien ja pakolaisuuden ennaltaehkäisemisessä.

Perinnäistavat eivät oikeuta naisten ja tyttöjen ihmisoikeuksien loukkaamista.

YK:ssa Suomen tavoitteena on vähemmistöoikeuksien nykyistä tehokkaampi käsittely ja Suomi osallistuu aktiivisesti vähemmistöryhmän työhön.

EN:ssa ja ETYJissä Suomi haluaa kehittää vähemmistöoikeuksien valvontaa ja erityisesti romanien oikeuksien toteutumista.

Suomi tukee EU:n aktivoitumista syrjinnän vastustamisessa.

Suomen tavoitteena on seksuaalisiin vähemmistöihin kohdistuvien laajojen ihmisoikeusloukkausten nostaminen huomion kohteeksi.

Vähemmistöjen oikeuksien turvaaminen on yksi keskeisimpiä ihmisoikeuskysymyksiä.

Vähemmistöihin kuuluvat joutuvat usein muita helpommin ihmisoikeusloukkausten kohteeksi.

Oleellinen osa maansisäisistä ja joskus myös kansainvälisistä konflikteista juontaa juurensa etnisiin vastakkainasetteluihin ja vähemmistöoikeuksien loukkauksiin. Monet valtiot eivät edes ole halukkaita tunnustamaan vähemmistöjen olemassaoloa alueellaan.

Vähemmistöjen oikeuksien kunnioittaminen luo turvallisuutta ja vaikuttaa kriisejä ja pakolaisuutta ehkäisevästi. Vähemmistöoikeuksien kansainvälinen käsittely on kuitenkin osoittautunut vaikeaksi. Myös EU:n piirissä ja Pohjoismaiden kesken vallitsee erilaisia käsityksiä vähemmistöpolitiikasta ml. vähemmistömääritelmä. Määritelmiä koskeva kiista liittyy yhtäältä kysymykseen siitä, suojataanko vain perinteisiä, maassa pitkään asuneita vai myöskin ns. uusia vähemmistöjä kuten siirtolaiset. Mm. Euroopan neuvostossa omaksutun terminologian mukaan puhutaan "kansallisista" eli perinteisistä vähemmistöistä.

Toisaalta määritelmäongelmat liittyvät siihen, ovatko vähemmistöjen oikeudet yksilöllisiä vai kollektiivisia oikeuksia. Suomen näkemys on se, ettei vähemmistöihin kuuluvien yksilöllisten oikeuksien suojaaminen ole mielekäästä jos ei nähdä sitä, että oikeuksia käytetään usein ryhmänä. Edes kaikki Euroopan valtiot eivät ole tähän valmiita vaan tunnustavat ainoastaan yksilön oikeudet esimerkiksi kieleen ja kulttuuriin.

Suomi painottaa erityisesti vähemmistöihin kuuluvien naisten ja lasten ihmisoikeuksia. Myös vähemmistöjen on kunnioitettava ihmisoikeusperiaatteita. Esimerkiksi perinnäistavat eivät oikeuta poikkeamaan naisten tai tyttöjen oikeuksista.

Seksuaalisiin vähemmistöihin kuuluvien oikeuksia loukataan laajasti eri puolilla maailmaa.

Homoseksuaaliset suhteet on useissa maissa kriminalisoitu ja seksuaalisten vähemmistöjen edustajia vainotaan eri tavoin. Yhteiskunnallista syrjintää heihin kohdistuu vielä kaikkialla, myös Euroopassa.

Seksuaalisiin vähemmistöihin kuuluvien ihmisoikeuksien loukkauksista puhutaan kuitenkin niukasti jopa ihmisoikeusfoorumeilla. Suomi on toiminut aktiivisesti näiden oikeuksien puolesta. Suomi on ottanut seksuaalisiin vähemmistöihin kuuluvien oikeudet esille YK:n ihmisoikeustoimikunnassa.

Suomen tavoitteena on ensin nostaa tämä oleellinen ihmisoikeuskysymys huomion kohteeksi ja sitä kautta vaikuttaa loukkausten vähentämiseksi.

YK:n piirissä hyväksyttiin vuonna 1992 julistus kansallisiin tai etnisiin, uskonnollisiin ja kielellisiin vähemmistöihin kuuluvien henkilöiden suojelusta. Ihmisoikeussopimuksissa on yleisen syrjintäkiellon lisäksi suojattu erityisesti myös vähemmistöihin kuuluvien oikeuksia. KP-sopimus takaa kansallisiin vähemmistöihin kuuluville oikeuden harjoittaa yhdessä muiden kanssa omaa kulttuuriaan, uskontoaan ja kieltään. Myös Suomen saamelaisia koskevia tapauksia on tämän säännöksen nojalla ollut KP-sopimusta valvovan ihmisoikeuskomitean tutkittavana.

Suomi tukee vähemmistöoikeuksien nykyistä laajempaa käsittelyä YK:n piirissä. YK:n vähemmistöjä käsittelevän työryhmän mandaatti päätettiin keväällä 1998 muuttua pysyväksi, mihin Suomi aktiivisesti vaikutti. Kyseessä on ainut nimenomaan vähemmistöasioita käsittelevä elin YK:ssa. Työryhmän osalta Suomen tavoitteena on nykyistä tuloksellisemman työskentelytavan löytäminen.

Euroopan neuvostossa on menestyksellisesti luotu erityistä oikeudellista pohjaa vähemmistöoikeuksille. Myös ETYJ on pitkään toiminut vähemmistökysymyksissä ja useissa ETYJin asiakirjoissa käsitellään vähemmistöjen suojelua. Euroopassakin esiintyy edelleen vakavia ongelmia esimerkiksi romaniväestön osalta. Tämä "eurooppalainen vähemmistö" kohtaa edelleen syrjintää mm. työ- ja asuntomarkkinoilla ja joutuu kohtaamaan myös suoranaisia vihanpurkauksia eri puolilla Eurooppaa. Suomi tukee Euroopan neuvoston ja ETYJin toimintaa mm. romaniväestön hyväksi ja pyrkii käyttämään aktiivisesti myös kahdenvälisen yhteistyön keinoja niissä maissa, joissa vähemmistökysymys on ajankohtainen.

Amsterdamin sopimuksen uusi 13 artikla laajentaa voimaan tullessaan EU:n toimintamahdollisuuksia etnisen syrjinnän torjumiseksi. Suomi kannattaa EU:n syrjinnän vastaisen toiminnan aktivoitumista. Suomi painottaa myös sitä, että ns. Kööpenhaminan kriteereiden mukaan vähemmistöoikeuksien kunnioittaminen on yksi EU:n laajenemisperusteista. Tämän kriteerin toteutumista jäsenyyttä hakeneissa maissa tulee tarkkaan seurata.

5.2.4 Alkuperäiskansojen oikeudet

Suomen tavoitteena on alkuperäiskansojen elinolojen kehittäminen niin että kulttuurit voivat säilyä. Suomi kiinnittää erityistä huomiota pienten ryhmien asemaan.

Suomi toimii aktiivisesti YK:ssa alkuperäiskansojen aseman kehittämiseksi. Tavoitteena on pysyvän foorumin perustaminen ja alkuperäiskansoja koskevan julistuksen valmistuminen.

Alkuperäiskansojen oikeuksia tuetaan Suomen kehitysyhteistyössä ja Suomi kiinnittää niihin huomiota YK-järjestöjen ja kansainvälisten rahoituslaitosten toiminnassa.

Suomi selvittää mahdollisuuksia ratifioida ILO:n alkuperäiskansasopimus.

Alkuperäiskansojen ongelmat ovat useissa tapauksissa samankaltaisia kuin vähemmistöjen: he ovat usein syrjässä maan poliittisesta ja taloudellisesta vallankäytöstä ja joutuvat helpommin ihmisoikeusloukkausten kohteeksi. Alkuperäiskansoja ei kuitenkaan tule täysin rinnastaa vähemmistöihin, koska alkuperäiskansat ovat eräissä maissa enemmistönä ja jo alkuperäiskansan määritelmästä seuraa se, että he ovat tietyn alueen alkuperäisiä asukkaita.

Monet alkuperäiskansojen kulttuureista eri puolilla maailmaa, myös Suomessa, ovat uhanalaisia. Tähän kehitykseen vaikuttavat useat syyt, niiden joukossa talouden rakenteiden muutokset sekä poliittinen syrjäytyminen. Suomi pitää keskeisenä tavoitteenaan alkuperäiskansojen elinehtojen kehittämistä niin, että yhteisöt ja kulttuurit voivat säilyä. Erityishuomiota kiinnitetään pienten vähemmistöjen ja alkuperäiskansojen asemaan. Tältä kannalta on tärkeää kiinnittää perinteisten kansalaisoikeuksien lisäksi huomiota taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien toteutumiseen. Esimerkiksi maahan liittyvillä oikeuksilla on usein erityinen merkitys alkuperäiskansojen elämänmuodon säilyttämisessä. Alkuperäiskansakulttuurien säilyminen on otettu huomioon myös YK:n Rion ympäristökokouksen loppuasiakirjassa.

YK:ssa toimii tällä hetkellä kolme alkuperäiskansa-asioita käsittelevää työryhmää: alkuperäiskansojen oikeuksia koskevaa julistusluonnosta laativa työryhmä, alkuperäiskansojen asemaa käsittelevä työryhmä sekä alkuperäiskansojen pysyvän foorumin perustamista käsittelevä valmistelutyöryhmä, joka perustettiin ihmisoikeustoimikunnan vuoden 1998 istunnossa. Suomi osallistuu aktiivisesti YK:n piirissä tehtävään työhön alkuperäiskansojen aseman kehittämiseksi. Suomen tavoitteena on julistusluonnosta koskevan valmistelun loppuunsaattaminen. Työ on edennyt tavoiteltua hitaammin. Saamelaiden edustajille pyritään tarjoamaan mahdollisuus osallistua YK:n alkuperäiskansatyöryhmien istuntoihin.

Suomi ajaa voimakkaasti alkuperäiskansa-asioita käsittelevän pysyvän foorumin perustamista ECOSOCin alaisuuteen. Tavoitteena on koota alkuperäiskansa-asioiden käsittelyä sekä vahvistaa alkuperäiskansojen näkemysten kuuluvuutta YK:ssa. Tavoitteen toteutuminen edellyttää pysyväälle foorumille riittävän laajaa mandaattia. Erityisesti alkuperäiskansojen asemaa koskee ILO:n sopimus nro 169. Suomi selvittää mahdollisuuksia ratifioida tämä alkuperäiskansojen oikeuksien kannalta merkittävä asiakirja.

On tärkeää, että alkuperäiskansojen oikeudet otetaan huomioon kehitysyhteistyössä ja mm. kansainvälisten rahoituslaitosten toiminnassa. Suomi on kehitysyhteistyössään kiinnittänyt erityistä huomiota alkuperäiskansojen asemaan ja edesauttanut mm. alkuperäiskansojen edustajien yhteistyötä. EU:n neuvostossa valmistellaan päätöslauselmaa alkuperäiskansojen huomioimisesta yhteisön ja jäsenvaltioiden kehitysyhteistyössä. Suomi on valmistelutyössä korostanut ihmisoikeusnäkökulmaa ja mm. naisten ja lasten oikeuksien painottamista. Suomi, Ruotsi ja Norja valmistelevat yhteistä saamelaiskonventiota, jolla pyritään saamelaisten aseman parantamiseen kolmen maan yhteistyöllä. Suomi lähtee siitä, että konvention tulee olla vähintään kansainvälisten standardien tasoinen.

Arktisen neuvoston työskentelyssä on kiinnitetty erityistä huomiota alkuperäiskansojen asemaan. Neuvostoa perustettaessa alkuperäiskansojen edustajia varten luotiin pysyvän osallistujan asema, joka antaa heille oikeuden osallistua aktiivisesti neuvoston työhön ja tulla kuulluksi päätöksiä tehtäessä. Neuvoston toiminnan kaksi keskeistä aluetta: ympäristönsuojelustrategian toteuttaminen ja kestävä kehitys, liittyvät läheisesti alkuperäiskansojen elinolosuhteiden parantamiseen. Tämän vuoksi kaikessa arktisen neuvoston työssä pyritään ottamaan huomioon näiden kansojen erityispiirteet, toiveet sekä perinteinen tieto ja kokemus. Suomen saamelaiset ovat edustettuna Arktisessa neuvostossa Saamelaisneuvoston kautta, jolla on pysyvän osallistujan asema neuvostossa. Suomen hallitus on yhdessä saamelaisten kanssa laatinut saamelaisten kestävä kehityksen ohjelman, jota on esitetty arktisessa neuvostossa esimerkkinä muille vastaaville ohjelmille.

5.3 Taloudelliset, sosiaaliset ja sivistykselliset oikeudet

Ihmisoikeudet ovat keskenään samanarvoisia. Suomi haluaa nostaa TSS-oikeuksien painoarvoa KP-oikeuksien rinnalla.

Suomi tukee YK:n TSS-komitean toimintaa sen tarkentaessa oikeuksien sisältöä.

Suomi työskentelee aktiivisesti yksilövalitusmahdollisuuden liittämiseksi TSS-sopimukseen.

Eri ihmisoikeudet toteutuvat toisistaan riippuvaisina. Esimerkkejä ihmisoikeuksien jakamattomuudesta on runsaasti. Sananvapaudesta on esimerkiksi vain vähän merkitystä jos ei ole oppinut lukemaan.

Ihmisoikeudet tulee nähdä samanarvoisina. Suomi korostaa taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien tasa-arvoista asemaa muiden oikeuksien rinnalla ja pyrkii lisäämään niiden merkitystä sekä alueellisella että globaalilla tasolla.

TSS-oikeudet ovat käytännössä jääneet kansalais- ja poliittisiin oikeuksiin nähden vähemmän merkitykselliseen asemaan. Tilanteen taustalla voi nähdä mm. sen, että YK:n ihmisoikeusjulistuksen hyväksymisen jälkeen kylmän sodan asetelmien vuoksi päädyttiin laatimaan kaksi eri yleissopimusta. Myös Euroopan neuvostossa sosiaalinen peruskirja hyväksyttiin erillisenä ja myöhemmin kuin Euroopan ihmisoikeussopimus.

TSS-oikeudet ovat kuitenkin entistä ajankohtaisempia. Kansainvälinen taloudellinen liberaalisoituminen on uudella tavalla nostanut kysymyksen valtioiden velvollisuudesta turvata kansalaisten TSS-oikeuksia. Taloudellisten rakenteiden murroksen yhteydessä on erityisesti syytä kiinnittää huomiota naisten ja lasten TSS-oikeuksien toteutumiseen. TSS-oikeuksilla on näiden ryhmien täysipainoisen elämän edellytysten kannalta usein keskeinen merkitys. Köyhyyden naisistuminen on myös TSS-oikeuksien tasa-arvoisen toteutumisen kannalta erityisen huolestuttava kehityspiirre. YK:n uusi ihmisoikeusvaltuutettu Mary Robinson on voimakkaasti korostanut TSS-oikeuksien maailmanlaajuisesta merkitystä. Suomi tukee Robinsonin linjausta.

TSS-oikeudet on usein pyritty näkemään enemmänkin tavoitteina kuin oikeuksina. Ei kuitenkaan ole asiallisia perusteita kohdella TSS-oikeuksia muista oikeuksista ratkaisevasti poikkeavana ryhmänä. Lähtökohta on se, että oikeuksia voidaan toteuttaa vain käytettävissä olevien voimavarojen puitteissa. Valtiolta edellytetään kuitenkin että se tekee voitavansa ja selkeästi pyrkii toteuttamaan oikeudet asteittain kokonaisuudessaan. Näin ollen Suomi painottaa, ettei TSS-oikeuksien asteittaista toteuttamistapaa voi käyttää perusteena sille, että TSS-oikeuksien johdonmukainen toteuttamispyrkimys laiminlyödään.

YK:n TSS-sopimusta valvova komitea on kehittänyt TSS-oikeuksien luonnetta erottelemalla alimman hyväksyttävän tason, joka jokaisen valtion on kyettävä täyttämään sekä sitä vastaavan valtion velvollisuuden. Oikeudet on kuitenkin toteutettava valtion käytettävissä olevien resurssien puitteissa mistä seuraa, että esimerkiksi terveydenhuollon tason tulee olla rikkaissa maissa korkeampi.

Suomi tukee TSS-sopimusta valvovan komitean toimintaa. Suomi kannattaa yksilövalituksia koskevan lisäpöytäkirjan laatimista TSS-sopimukseen. Valitusmahdollisuuksien avaaminen edistää vakavaa suhtautumista myös TSS-oikeuksien toteuttamisvelvollisuuteen. Euroopan sosiaaliseen peruskirjaan on 1.7.1998 tullut voimaan valitusmahdollisuus. Työmarkkinajärjestöt ja sopimuspuolen erikseen niin ilmoittaessa myös muut kansalaisjärjestöt voivat kannella Euroopan neuvostolle sopimuksen määräysten noudattamisesta.

ILO-sopimuksiin liittyvät seurantamekanismit ovat osoittautuneet tehokkaiksi erityisesti työelämään liittyvien oikeuksien toteuttamisessa. Suomi tukee mm. ILO:n keskeisten sopimusten laajempaa kansainvälistä ratifiointia.

Suomen tavoitteisiin kuuluu myös käytettävissä olevin keinoin vaikuttaa siihen, että eri maat vahvistaisivat TSS-oikeuksien asemaa sisäisessä lainsäädännössään. Suomen perusoikeusuudistus antaa hyvät lähtökohdat tähän keskusteluun.

5.4 Oikeus kehitykseen

Suomi suhtautuu myönteisesti käsitteen tuomiin mahdollisuuksiin.

Suomi pyrkii välttämään teollisuusmaiden ja kehitysmaiden välistä vastakkainasettelua.

Oikeus kehitykseen on yksilön tai ryhmän oikeus, ei valtion oikeus.

Suomi suhtautuu myönteisesti ns. kolmannen sukupolven ihmisoikeuksien (solidaarisuus-oikeudet) tarjoamiin mahdollisuuksiin ihmisoikeuksien toteutumisen parantamiseksi. Suomi pyrkii siihen, että esimerkiksi oikeus kehitykseen -käsitteen pohjalta voitaisiin käydä hedelmällistä keskustelua ihmisoikeuksien ja kehityksen suhteesta sekä rakentaa siltaa läntisten teollisuusmaiden ja kehitysmaiden välille. Suomi korostaa, että kaikkien ihmisoikeuksien noudattaminen on kestävä kehityksen mittari ja samalla keskeinen edellytys. Suomen ja muiden länsimaiden roolina on usein ollut muistuttaa kansalais- ja poliittisten oikeuksien sekä muiden yksilön ihmisoikeuksien merkitystä, kun puhutaan oikeudesta kehitykseen.

Oikeus kehitykseen on ihmisoikeus tai näkökulma ihmisoikeuksiin. Siinä on kyse ihmisyksilön oikeuksista yksilöinä tai ryhmän jäseninä, ja oikeutta vastaavat valtion vastaavat velvollisuudet. Oikeus kehitykseen liittyy mm. kansojen itsemääräämisoikeuteen, ihmisoikeuksien ml. TSS-oikeudet turvaamiseen ilman syrjintää kaikille sekä vähemmistö- ja alkuperäiskansaoikeuksiin. Sillä on läheinen yhteys poliittisiin osallistumisoikeuksiin ja mm. osallistumisjärjestelmien kehittämiseen siten, että kaikki saavat määräysvaltaa oman elämänsä ja sen aineellisten ehtojen suhteen.

5.5 Rasismi

Rasismi on ihmisoikeuskysymys.

Suomi osallistuu aktiivisesti YK:n rasismimaailmankonferenssin valmisteluun tavoitteena laaja agenda ja toimiva yhteys paikallistasolle.

Suomi kannattaa EU:n aktivoitumista rasismien torjunnassa. EU:n seurantakeskuksesta tulee tehdä avoin ja aktiivinen, myös kansalaisyhteiskuntaa palveleva elin.

Suomi tukee voimakkaasti EN:n rasismien vastaista työtä ja sen edelleen kehittämistä.

Suomen lähtökohta on, että rasismi tulee nähdä ihmisoikeusyhteydessä. Kyse on siitä, etteivät yksilön oikeudet toteudu samanarvoisina hänen alkuperästään johtuen. Syrjinnän vastustaminen on ihmisoikeusajattelun ytimessä ja sisältyy useimpiin kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin. Etninen suvaitsemattomuus on ongelma kaikkialla maailmassa. Kasvava rasismi on vakava ongelma Euroopassakin, myös Suomessa. Hallitusten ja kansalaisyhteiskuntien on syytä vakavasti puuttua tähän ilmiöön.

Rasismi on entistä enemmän esillä eri kansainvälisillä foorumeilla: YK:ssa, EN:ssa ja nyttemmin myös EU:ssa. Suomen tavoitteena on löytää konkreettisia tapoja, joilla kansainvälisen yhteistyön keinoin voidaan vaikuttaa etnisten vastakkainasettelujen purkamiseksi ja suvaitsevaisuuden lisäämiseksi eri puolilla maailmaa.

Suomi määrittää rasismi-termin laajasti niin, ettei se viittaa vain rotu-käsitteeseen - ihmisrotujahan ei voi katsoa olevan olemassa. Käsitteen katsotaan pitävän sisällään myös etniseen alkuperään perustuvan syrjinnän. Erityisesti YK:ssa rasismi pyritään usein esittämään lähinnä teollisuusmaiden ongelmana, joka kohdistuu uhreihinsa ihonvärin perusteella. Suomen tavoitteena on kuitenkin laajentaa tätä poliittiseen etelä-pohjoinen asetelmaan liittyvää kysymyksenasettelua. Ongelmiin tulee reagoida missä tahansa ne ilmenevätkin.

YK:n yleiskokous päätti syksyllä 1997 kutsua koolle rasismien vastaisen maailmankonferenssin viimeistään vuonna 2001. Konferenssin valmistelut ovat alkamassa ja ovat Suomen EU-puheenjohtajuuskaudella täydessä käynnissä. Suomen tavoitteena on, että konferenssin asialista heijastaisi laajaa, myös etnisiä vastakkainasetteluita huomioivaa rasismien määrittelyä. Jotta konferenssi voisi olla tuloksellinen ruohonjuuritason toiminnan kannalta, on sitä valmisteltava alueellisesti. Prosessin tulee olla avoin ja kansalaisjärjestöjen osallistuminen alusta alkaen laajaa.

Myös alueellisella tasolla rasismien vastaisen työn merkitys on korostunut. EU:ssa Amsterdamin sopimus laajensi syrjinnän vastaisia toimintamahdollisuuksia. Suomen tavoitteena on, että tämä johtaa konkreettiseen toimintaan myös etniseen alkuperään liittyvän syrjinnän suhteen. Suomi seuraa aktiivisesti EU:ssa perusteilla olevan rasismien vastaisen seurantakeskuksen toimintaa. Pyrkimyksenä on, että seurantakeskuksesta muodostuisi toimintakulttuuriltaan avoin, tutkimus- ja kansalaistason toimintaa jäsenmaissa hyödyttävä laitos. Myös komissio on valmistellut rasismien vastaisen toimintaohjelman jatkoksi vuonna 1997 vietetylle EU:n rasismien vastaiselle vuodelle.

Suomi tukee voimakkaasti EN:n jo pitkällistä toimintaa suvaitsevaisuuden puolesta. Euroopan rasismien ja muukalaisvihan vastaisen komission (ECRI) toimintaedellytyksiä tulee kehittää. Suomi tukee ECRIn niin temaattista kuin maakohtaistakin lähestymistapaa. Myös EN:n laajalla työllä vähemmistökysemissä on suora merkitys rasismien kannalta. Ulkoasiainministeriö seuraa kansainvälisten ihmisoikeussopimusten toteutumista Suomessa. Tältä kannalta se osallistuu myös rasismien vastustamiseksi Suomessa tehtävään työhön. Ministeriö tukee eri tavoin sen yhteydessä toimivan rasismien vastaisen valtuuskunnan toimintaedellytyksiä. Valtuuskunta toimii myös yhteyskanavana EU:n ja EN:n rasismien vastaiseen toimintaan.

5.6 Kuolemanrangaistus

Suomi vastustaa kuolemanrangaistusta kaikissa tapauksissa. Ensi askeleena pyritään täytäntöönpanon ehkäisemiseen.

EU on tavoitteen toteuttamisessa Suomelle keskeinen vaikutuskanava.

Suomi on aktiivisesti vaikuttanut EU:n yhteisen politiikan muodostumiseen ja painottaa kriteereiden johdonmukaista ja avointa soveltamista.

Suomi tukee kuolemanrangaistuksen vastaista työtä kansainvälisissä järjestöissä.

Suomen tavoitteena on vaikuttaa kuolemanrangaistuksen poistamiseen kaikkialla.

Kuolemanrangaistus on kaikissa tapauksissa epäinhimillinen rangaistusmuoto. Ensimmäisenä askeleena Suomi pyrkii siihen, että kuolemanrangaistusten täytäntöönpanosta pidättäytyään sekä pyrkii puuttumaan erityisiä huolenaiheita sisältäviin tapauksiin. Kuolemanrangaistuksen vastustaminen on noussut viime aikoina kansainvälisesti korostetusti esiin.

Kansainvälinen oikeus ei sinänsä kiellä kuolemanrangaistusta, mutta asettaa sen käytölle useita rajoituksia. Kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskevan yleissopimuksen mukaan kuolemanrangaistusta voi käyttää vain kaikkein vakavimmista rikoksista eikä mm. alaikäisten rikosentekijöiden kohdalla. Tämän lisäksi KP-sopimuksen toinen lisäpöytäkirja kieltää kuolemanrangaistuksen käytön siihen sitoutuneissa maissa. Osapuolia tässä lisäpöytäkirjassa on kuitenkin vain 33. Euroopan ihmisoikeussopimus ei sinänsä kiellä kuolemanrangaistusta, mutta sen kuudenteen lisäpöytäkirjaan liittyneet 28 valtiota ovat sitoutuneet kuolemanrangaistuksen poistamiseen.

Kansainvälisen oikeuden kuolemanrangaistukselle asettamat vähimmäistakeet eivät aina toteudu. KP-sopimusta valvova ihmisoikeuskomitea on ottanut kantaa kuolemanrangaistuksen käytön edellytyksiin sekä useiden yksilövalitusten yhteydessä että yleisessä asiaa koskevassa kannanotossaan. Myös Euroopan ihmisoikeustuomioistuimien on ottanut asiaan kantaa ja katsonut mm. että pitkä kuolemanrangaistuksen täytäntöönpanon odotusaika voi muodostaa epäinhimillistä kohtelua. Näin ollen tilanne jossain määrin elää ja sopimusten sanamuodot saavat käytännössä täsmällisemmän, kuolemanrangaistuksen käyttöä rajoittavan tulkinnan.

Kuolemanrangaistuksen vastainen työ tulee nykyisin esiin ehkä aiempaa useammin eri kansainvälisillä foorumeilla: EU:ssa, YK:ssa, EN:ssa ja ETYJissä. Suomi esiintyy näissä eri yhteyksissä aktiivisesti ja johdonmukaisesti.

EU on Suomen kannalta keskeinen toimintakanava kuolemanrangaistuksen käyttöön eri maissa reagoitaessa. EU hyväksyi kesäkuussa 1998 yhteiset suuntaviivat kuolemanrangaistuksen käyttöön puuttumiselle. Suomen tavoitteena on ollut, että EU:n toimintaperiaatteet ovat johdonmukaiset ja mahdollisimman avoimet. Ensimmäisellä tulee olla tapaukset, joissa ao. maan linja muuttuu - esimerkiksi täytäntöönpanokiello katkaistaan - tai joissa on korostettuja humanitaarisia syitä - esimerkiksi alaikäiset rikosentekijät ja poliittisluontoiset rikokset.

YK:n ihmisoikeustoimikunta hyväksyi vuonna 1997 ensimmäistä kertaa kuolemanrangaistuksen rajoittamiseen pyrkivän päätöslauselman. Suomi tuki hanketta aktiivisesti ja kannattaa vastaavaa toimintaa jatkossakin. EN:ssa kuolemanrangaistuksen käytöstä luopuminen on ollut yksi jäsenyysehtoja, jonka tehokasta seuranta Suomi kannattaa.

5.7 Ihmisoikeudet ja sotilaalliset konfliktit

Ihmisoikeuskysymykset ovat keskeisiä konfliktien ehkäisyssä.

Ihmisoikeudet tulee huomioida rauhanturvatoiminnassa.

Rankaisemattomuuden periaate heikentää rauhan säilymisen edellytyksiä. Suomi tukee kansainvälisiä rikostuomioistuimia.

Ihmisoikeuksien ja demokratian periaatteiden kunnioittaminen ovat sekä kansainvälisen että valtion sisäisen turvallisuuden edellytys. Sotilaalliset konfliktit ovat demokratiaan ja ihmisoikeuksien noudattamiseen sitoutuneiden valtioiden välillä harvinaisia. Ihmisoikeuskysymykset ovat siten avainasemassa pyrittäessä ennakoimaan ja ennalta ehkäisemään konfliktien syntymistä. Preventiivisen toiminnan keinoja ovat mm. ihmisoikeuksia koskevaan lainsäädäntöön ja valvontamekanismeihin kohdistuva taloudellinen, tekninen ja asiantuntija-apu. Konfliktien ennakoimista koskevissa varhaisvaroitus-järjestelmissä (early warning) painotetaan ihmisoikeuksien noudattamista koskevaa tarkkailua ja raportointia. Monitorointivaihetta seuraa todennettujen ihmisoikeusloukkausten osoittaminen asianomaiselle hallitukselle sekä tarvittaessa poliittisten painostuskeinojen soveltaminen ihmisoikeusloukkausten lopettamiseksi.

Ihmisoikeuskysymykset liittyvät konfliktien kaikkiin vaiheisiin. Ihmisoikeusloukkaukset liittyvät usein olennaisesti sotilaallisten konfliktien kaikkiin vaiheisiin. Konfliktien syntymisen ja kärjistymisen kannalta ihmisoikeusloukkausten merkitys saattaa olla jopa ratkaiseva. Opposition tukahduttaminen tai vähemmistöjen sortaminen saattavat laukaista valtion sisäisiä konflikteja, kuten järjestäytyntä terrorismia, aseellisia yhteenottoja tai äärimmäisessä tapauksessa sisällissodan.

Sukulaiskansoihin tai oman maan etniseen vähemmistöön kohdistuvat sortotoimenpiteet naapurivaltioissa saattavat vaikuttaa konfliktin puhkeamiseen kahden valtion välillä. Ihmisoikeuksien noudattamiseen kohdistuvat vaatimukset saattavat myös houkutella hallitusta heijastamaan siihen kohdistuvaa arvostelua ja painostusta toisen valtion aiheuttamaan ulkoiseen uhkaan.

Ihmisoikeuksien merkitys rauhanturvaoperaatioissa on viime aikoina korostunut. Ihmisoikeudet pyritään ottamaan huomioon rauhanturvajoukkojen toimintaa koskevissa säännöissä. Bosnia-Hertsegovinassa rauhanturvajoukot ovat olleet keskeisessä roolissa sota- ja ihmisoikeusrikoksiin syyllistyneiden saattamisessa oikeudelliseen vastuuseen teoistaan. Ihmisoikeusasiantuntemusta on pyritty integroimaan rauhanturvaoperaatioihin mm. kouluttamalla sotilaita, lisäämällä ihmisoikeusasiantuntijoiden osuutta rauhanturvaoperaatioissa sekä tiivistämällä operaatioissa työskentelevien sotilaiden ja siviilien välistä yhteistyötä.

Ihmisoikeudet konfliktin jälkeisessä jälleenrakennuksessa. Sotilaallisen konfliktin päättymistä seuraavan jälleenrakennusvaiheen tärkeänä tavoitteena on demokratian ja ihmisoikeuksien juurruttaminen yhteiskuntaan. Rauhan säilymisen kannalta kestävien ratkaisujen löytäminen edellyttää konfliktin osapuolten sitoutumista ihmisoikeuksien noudattamiseen.

Keskeiseksi kysymykseksi nousee usein se, miten suhtaudutaan konfliktin aikana ihmisoikeusloukkauksiin syyllistyneisiin. Yleinen rankaisemattomuuden periaate on omiaan heikentämään edellytyksiä rauhan säilymiselle. Sotarikoksiin syyllistyneiden saattaminen oikeudelliseen vastuuseen voi ehkäistä vastaavien rikosten tapahtumista vastaisuudessa. Sotarikostuomioistuimilla on tässä tärkeä rooli ja tavoitteeseen pyritään myös juuri perustetulla pysyvällä kansainvälisellä rikostuomioistuimella.

Pysyvän kansainvälisen rikostuomioistuimen toiminta ulottuu kaikkiin yksilöihin. Heinäkuussa 1998 hyväksytyssä perussäännössä on ihmisoikeus- ja humanitaarisiin näkökohtiin kiinnitetty erityistä huomiota. Toimivaltaan kuuluvia rikoksia ovat joukkotuhonta, sotarikokset ja rikokset ihmisyyttä vastaan. Suomi vaikutti siihen, että seksuaalirikokset sisällytettiin rikoksiin ihmisyyttä vastaan.

Eri maissa toimineet totuus- ja sovituskomissiot ovat pyrkineet menneisyyden kokemusten käsittelemiseen niin, etteivät ne varjostaisi demokraattisen yhteiskunnan rakentamista. Etelä-Afrikan sovituskomission työ tarjoaa aineksia pohdittaessa kriisin jälkeisen ihmisoikeuskulttuurin rakentamista. On kuitenkin tärkeää, ettei sovituskäytännössä edistä rankaisemattomuuden leviämistä.

Konfliktin jälkihoito vaatii pitkäjänteistä jälleenrakennusta demokraattisten instituutioiden ja ihmisoikeusmekanismien luomiseksi. Resursseja on kohdennettava ihmisoikeuksien kunnioittamista vahvistavaan välittömään toimintaan konfliktin uudelleen puhkeamisen ehkäisemiseksi.

5.8 Pakolaiset

Pakolaisuus on ihmisoikeuskysymys.

Suomi painottaa pakolaisuuden ennaltaehkäisyn merkitystä.

Naisten tarpeet pakolaisuuden eri vaiheissa on otettava nykyistä paremmin huomioon.

Geneven sopimukseen perustuva pakolaisten suojelu on edelleen ajankohtainen.

Suomi tukee EU:n turvapaikka- ja maahanmuuttopolitiikan kehittämistä niin, että myös ihmisoikeusnäkökulma toteutuu.

Pakolaiset ja kriisit

Pakolaisuuden syynä ovat ihmisoikeusloukkaukset, jotka usein liittyvät eri asteisiin konflikteihin. Pakolaisuus ei ole vapaaehtoinen valinta. Toimiva ihmisoikeuspolitiikka on keskeinen keino vaikuttaa ennaltaehkäisevästi kriiseihin ja siten pakolaisuuden syihin. Kriisienhallinnan, konfliktien ehkäisyn sekä kehitysyhteistyön ja humanitaarisen avun välineitä tulee soveltaa pakolaispolitiikassakin. Suomi painottaa pakolaispolitiikassaan ennaltaehkäisyn merkitystä.

Laajamittainen pakolaisuus ja muut väestöliikkeet lisäävät epävakautta myös lähtömaan rajojen ulkopuolella. Pakolaisuus ei ole ainoastaan sotilaallisten konfliktien seuraus, vaan usein myös etniseen yhtenäisyyteen tai luonnonvarojen hallintaan pyrkivien osapuolten tavoite.

Pakolaiskriisien ennaltaehkäisyn ohella paluumuuton edistäminen on noussut keskeiseksi. Ihmisoikeusnäkökulmasta kyse on yhtäältä yksilön oikeudesta palata asuinseuduilleen sekä toisaalta riittävistä edellytyksistä paluumuutolle. Paluumuuton tulee perustua vapaaehtoisuuteen. Suomi tukee ihmisoikeusseurannan kehittämistä paluumuuton tukena kansallisesti ja kansainvälisesti.

Naiset ja lapset muodostavat maailman pakolaisväestöstä selvän, mutta usein näkymättömän enemmistön. Näillä ryhmillä on erityisiä tarpeita sekä pakolaisleireillä, turvapaikkaa haettaessa että uuteen kotimaahan asettumisessa. Suomi painottaa naisten ja lasten suojele- ja muiden tarpeiden nykyistä parempaa huomioonottamista pakolaisuuden eri vaiheissa.

Suojelu ja uudelleen sijoittaminen

Pakolaisten suojelun periaate on Suomen näkemyksen mukaan keskeinen. Suomi katsoo, että kansainvälisen suojelun kannalta Geneven yleissopimukseen perustuvan kansainvälisen turvapaikkajärjestelmän merkitys on edelleen merkittävä. Turvapaikkajärjestelmälle ei ole näköpiirissä realistista vaihtoehtoa. Silloin kun yksilön oikeuksia ei voida turvata lähtömaassa, tulee hänellä olla mahdollisuus kansainväliseen suojeluun. Järjestelmä vastaa yhä todellista suojelua tarvitsevien tarpeisiin, mutta sen toimivuutta on pyrittävä kehittämään.

Maasta pakenemaan joutuvat sijoittuvat ensisijaisesti kotimaan läheisyyteen. Valtaosa maailman pakolaisista on siten edelleen kehitysmaissa, usein kotimaansa rajan välittömässä läheisyydessä. Uudelleen sijoitus esimerkiksi kiintiöpakolaisena Suomeen tulee kyseeseen niissä käytännössä harvalukuisissa tapauksissa, joissa lähialueille sijoittuminen ei esimerkiksi turvallisuussyistä tule kyseeseen.

Suomen tulee jatkossakin tarjota omalta osaltaan mahdollisuus suojelua tarvitsevien vastaanottoon joustavan kiintiöpakolaispolitiikan kautta. Hallituksen vuonna 1997 hyväksymän maahanmuutto- ja pakolaispoliittisen ohjelman mukaisesti Suomen pakolaiskiintiötä onkin päätetty nostaa sadalla vuosittain tavoitteena tuhannen henkilön vuosittainen kiintiö. Pakolaisten suojelun tarve on kiintiöpakolaisten vastaanottoa harkittaessa ensisijaista.

Suomi pyrkii myös kahdenvälisissä suhteissaan siihen, että mahdollisimman moni valtio sitoutuisi pakolaissopimuksen soveltamiseen täysimääräisesti. UNHCR:llä on edelleen merkittävä rooli pakolaissopimuksen soveltamisen valvonnassa.

Turvapaikkakäytännön haasteet

Kansainvälinen turvapaikkajärjestelmä on haasteiden edessä. Turvapaikanhakijoiden määrän kasvu, taloudellisen tilanteen heikentyminen pakolaisten kohdemaissa, pakolais- ja muukalaisvihamielisten asenteiden voimistuminen sekä Geneven yleissopimuksen käyttö myös siirtolaisuustarkoituksiin ovat 1990-luvulla johtaneet turvapaikkakäytännön tiukentamiseen useissa maissa. Suojelua tarvitsevien

kannalta kehitys on ollut vaikea: pääsy turvapaikan mahdollisesti tarjoavan maan rajalle on vaikeutunut. Suomessa turvapaikanhakijoiden lukumäärä on kuitenkin säilynyt alhaisena.

Pakolaisen -käsitettä käytetään useassa merkityksessä. Geneven pakolaissopimuksen mukaan pakolainen on vain sopimuksen määritelmän täyttävä henkilö. Käytännössä kuitenkin esimerkiksi Suomessa valtaosalle turvapaikanhakijoista on myönnetty oleskelulupa muun kuin turvapaikan perusteella (humanitaarisista syistä/suojelun tarpeen perusteella). Ihmisoikeusnäkökulmasta pakolaisuus on kodistaan pois joutuneelle ongelma riippumatta siitä, miten esimerkiksi Geneven pakolaissopimus häneen suhtautuu. Tämä koskee esimerkiksi nk. maansisäisiä pakolaisia, joita varten ei ole olemassa kansainvälistä sopimusjärjestelyä.

Suomi haluaa varmistaa suojelun sitä perustellusti tarvitseville. Hallituksen maahanmuutto- ja pakolaispoliittisen ohjelman mukaisesti on vireillä ulkomaalaislain uudistus jolla pyritään järjestelmän toimivuuden parantamiseen. Tavoitteena tulee olla turvapaikkahakemuksen tehokas ja oikeudenmukainen käsittely. Samalla on vireillä pakolaisten kotouttamista Suomeen koskevan lainsäädännön voimaansaattaminen.

Kohti kokonaisvaltaista EU:n pakolaispolitiikkaa

Pakolais- ja maahanmuuttokysymyksiin sisältyy selkeästi ihmisoikeusulottuvuus. EU:n pakolaispolitiikassa on tähän saakka painotettu enimmäkseen kontrollinäkökulmaa. Suomi tukee EU-yhteistyön kehittämistä turvapaikka-asioissa, mihin ao. asioiden siirtäminen I-pilariin Amsterdamin sopimuksen mukaisesti luo hyvät edellytykset. Suomen tavoitteena myös EU:ssa on säilyttää turvapaikkainstituutio todellisena vaihtoehtona. EU-yhteistyö pakolaisasioissa laajenee parhaillaan kattamaan uusia kysymyksiä.

EU:n pakolais- ja maahanmuuttopolitiittisen työohjelman mukaan yhteisen maahanmuutto- ja pakolaispolitiikan tavoitteena tulee olla muuttovirtojen kontrolloinnin ohella a) puuttuminen pakolaisuuden ja maahanmuuton syihin sekä b) laillisten maahanmuuttajien ja pakolaisstatuksen omaavien kotouttamista koskevan politiikan vahvistaminen. Suomen tavoitteena on korostaa kokonaisvaltaista, ihmisoikeudet huomioon ottavaa näkökulmaa kehitettäessä EU:n yhteistä maahanmuutto- ja pakolaispolitiikkaa. Suomen keskeisenä tavoitteena on yhdistää EU-maiden resurssit kestävien ratkaisujen aikaansaamiseksi ja pakolaisuutta aiheuttavien syiden torjumiseksi.

6. Lopuksi

Tässä yleismaailmallisen ihmisoikeusjulistuksen juhlavuonna annettavassa ihmisoikeuspoliittisessa selonteossa kirjataan ensimmäisen kerran Suomen ihmisoikeuspolitiikan periaatteet ja linjaukset sekä asetetaan tavoitteet eteenpäin. Jatkossa tullaan antamaan määräajoin selonteko hallituksen toiminnasta ihmisoikeuksien edistämiseksi. Ensimmäinen selonteko annetaan vuonna 2000. Selonteko toimii samalla tämän asiakirjan seurantamekanismina.

Lyhenteet

COHOM EU:n ihmisoikeustyöryhmä

ECOSOC YK:n talous- ja sosiaalineuvosto (Economic and Social Council)

ECRI Euroopan rasismien ja muukalaisvihan vastainen komissio (European Commission against Racism and Intolerance)

EN Euroopan neuvosto

ETYJ Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestö

EU Euroopan unioni

GSP Suosituimmuuskohtelu (General System of Preferences)

ILO Kansainvälinen työjärjestö (International Labour Organization)
 IOT YK:n ihmisoikeustoimikunta
 KP-oikeudet Kansalais- ja poliittiset oikeudet
 NATO Pohjois-Atlantin liitto (North Atlantic Treaty Organization)
 ODIHR ETYJin demokraattisten instituutioiden ja ihmisoikeuksien toimisto (Office for Democratic Institutions and Human Rights)
 OECD Taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestö (Organization for Economic Co-operation and Development)
 TSS-oikeudet Taloudelliset, sosiaaliset ja sivistykselliset oikeudet
 UNDP YK:n kehitysohjelma (United Nations Development Programme)
 UNESCO YK:n kasvatusta, tiede- ja kulttuurijärjestö (UN Educational, Scientific and Cultural Organization)
 UNFPA YK:n väestöraho (United Nations Fund for Population Activities)
 UNHCR YK:n pakolaisvaltuutettu (United Nations High Commissioner for Refugees)
 UNICEF YK:n lasten avun rahasto (United Nations Children's Fund)
 UNIFEM YK:n naisten kehitysohjelma (United Nations Development Fund for Women)
 WEU Länsi-Euroopan unioni (Western European Union)
 WFP Maailman elintarvikeohjelma (World Food Programme)
 WTO Maailman kauppajärjestö (World Trade Organization)
 YK Yhdistyneet kansakunnat

LIITTEET

LIITE 1

YK:N JA EUROOPAN NEUVOSTON KESKEISET IHMISOIKEUSSOPIMUKSET I YHDISTYNEET KANSAKUNNAT

1. Kansalaisyhteisöjen ja poliittisten oikeuksien koskeva kansainvälinen yleissopimus sekä siihen liittyvä valinnainen pöytäkirja (1966)

Sisältää perinteiset poliittiset ja siviilioikeudet, kuten sanan-, yhdistymis- ja uskonnonvapaus sekä mm. oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin kriteereitä. Sopimus sisältää myös yleisen syrjintäkiellon, vähimmäiskriteerit kuolemanrangaistuksen käytölle sekä säännöksen vähemmistöihin kuuluvien oikeuksista.

Sopimus tuli Suomen osalta voimaan 23.3.1976 (SopS 7-8/1976).

Yleissopimukseen liittyvä toinen valinnainen pöytäkirja kuolemanrangaistuksen poistamisesta (1989). Sopimus tuli Suomen osalta voimaan 11.7.1991 (SopS 48-49/1991).

2. Taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus (1966) Käsittää mm. työhön ja työoloihin, AY-oikeuksiin, asumiseen, ravinnonsaantiin ja opetukseen liittyviä oikeuksia. TSS-sopimus käsittää erityisen määräyksen siitä, että oikeudet tulevat taatua yhtäläisesti naisille ja miehille.

Sopimus tuli Suomen osalta voimaan 3.1.1976 (SopS 6/1976).

3. Kaikkinaisen rotusyrjinnän poistamista koskeva kansainvälinen yleissopimus (1965) Tavoitteena ehkäistä kaikkinaista syrjintää rodun, ihonvärin, syntyperän tai kansallisen tai etnisen alkuperän perusteella. Rotusyrjintä määritellään siten laajasti. Valtioiden velvollisuus on lainsäädäntö- ja muilla toimilla pyrkiä ehkäisemään rasismia yleensä sekä erityisesti kriminalisoida rotusyrjintä ja kansanryhmää vastaan kiihottaminen.

Sopimus tuli Suomen osalta voimaan 13.8.1970 (SopS 37/1970).

4. Kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskeva yleissopimus (1979)

Tavoitteena edistää naisten ihmisoikeuksien yhtäläistä toteutumista. Velvoittaa valtion lainsäädäntö- ja muilla toimilla aktiivisesti toteuttamaan tätä tavoitetta. Käsittää mm. säännökset kansalaisuudesta, koulutuksesta, työelämään osallistumisesta, terveydenhuollosta sekä naisten taloudellisista oikeuksista.

Sopimus tuli Suomen osalta voimaan 4.10.1986 (SopS 67-68/1986).

5. Kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastainen yleissopimus (1984)

Kidutus määritellään sopimuksessa laajasti. Valtion velvollisuus on eri käytettävissään olevilla keinoilla pyrkiä ehkäisemään kidutus alueellaan. Kidutus on kriminalisoitava. Sopimus sisältää laajat säännökset syyteoikeudesta kidutustapauksissa.

Sopimus tuli Suomen osalta voimaan 29.9.1989 (SopS 59-60/1989).

6. Yleissopimus lapsen oikeuksista (1989)

Lähes yleismaailmallisesti ratifioitu sopimus. Sopimus kattaa laajasti lapsen ihmisoikeudet mm. oikeuden kansalaisuuteen, opetukseen sekä oikeuden vaikuttaa kehitystasonsa mukaisesti omiin asioihinsa. Sopimus velvoittaa suojaamaan lasta seksuaaliselta ja muulta hyväksikäytöltä sekä turvaamaan hänen erityisasemansa oikeudenkäynnissä. Lapsisopimuksen yleinen ikäraja on 18, mutta lasten asepalveluksen osalta 15 vuotta.

Sopimus tuli Suomen osalta voimaan 20.7.1991 (SopS 59-60/1991).

7. Pakolaisten oikeusasemaa koskeva yleissopimus (1951)

Sopimuksen tarkoitus on varmistaa pakolaisten suojeleminen. Sopimuksessa määritellään pakolainen ja velvoitetaan valtio olemaan palauttamatta pakolaista maahan, jossa tämä voisi joutua vainotuksi. Sopimus käsittää myös säännökset pakolaisten syrjinnän ehkäisemiseksi.

Sopimus tuli Suomen osalta voimaan 8.1.1969 (SopS 77/1968).

II EUROOPAN NEUVOSTO

1. Yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi (1950) (niin kuin se on muutettuna 3, 5 ja 8 lisäpöytäkirjalla)

Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimus keskittyy kansalais- ja poliittisiin oikeuksiin. Sopimus kattaa mm. omantunnon-, sanan- ja yhdistymisvapauden, oikeuden yksityisyyden suojaan sekä seikkaperäiset oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin liittyvät normit. Sopimukseen sisältyy tehokas, yksilövalituksiin perustuva valvontamekanismi.

Sopimus tuli Suomen osalta voimaan 10.5.1990 (SopS 18-19/1990).

Kuudes lisäpöytäkirja kuolemanrangaistuksen poistamisesta (1983).

Sopimus tuli Suomen osalta voimaan 1.6.1990 (SopS 18-19/1990).

2. Eurooppalainen yleissopimus kidutuksen ja epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen estämiseksi (1987)

Sopimuksella perustetaan Eurooppalainen komitea kidutuksen ja epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen estämiseksi. Komitea tutkii vapaudenriiston kohteeksi joutuneiden kohtelua tekemällä käyntejä mm. vankiloihin. Komitea voi antaa käynnin pohjalta suosituksia ao. valtiolle.

Sopimus tuli Suomen osalta voimaan 1.4.1991 (SopS 16-17/1991).

3. Euroopan sosiaalinen peruskirja (1961)

Euroopan ihmisoikeussopimusta on täydennetty taloudellisia ja sosiaalisia oikeuksia koskevalla peruskirjalla. Sopimuksen tehtävänä on turvata ja edistää sosiaalisia oikeuksia Euroopassa. Nämä oikeudet on taattava kaikille ilman syrjintää.

Sopimus tuli Suomen osalta voimaan 29.5.1991 (SopS 43-44/1991).

Lisäpöytäkirja (1988), sisältää mm. oikeuden tasa-arvoiseen kohteluun työ- ja ammattiasioissa ilman sukupuoleen perustuvaa syrjintää. Sopimus tuli Suomen osalta voimaan 4.9.1992 (SopS 84/1992).

Euroopan sosiaalisen peruskirjan lisäpöytäkirja järjestökantelujen järjestelmästä (1995). Lisäpöytäkirja antaa tietyt edellytykset täyttävälle kansainvälisille työnantaja- ja työntekijäjärjestöille oikeuden kannella Euroopan neuvostolle sosiaalisen peruskirjan määräysten soveltamisesta.

Sopimus tuli Suomen osalta voimaan 1.9.1998 (SopS 75-76/1998).

4. Kansallisten vähemmistöjen suojelua koskeva puiteyleissopimus (1995)

Puiteyleissopimuksessa määritellään pääasiassa ohjelmaluonteisin normein ne periaatteet, jotka velvoittavat sopimusvaltioita omalla alueellaan suojelemaan kansallisia vähemmistöjä. Sopimusvaltiot sitoutuvat mm. noudattamaan syrjinnän kiellon ja yhdenvertaisuuden periaatetta sekä monin eri tavoin tukemaan vähemmistökulttuurien ylläpitämistä ja kehittymistä.

Sopimus tuli Suomen osalta voimaan 1.2.1998 (SopS 1-2/1998).

5. Alueellisia kieliä tai vähemmistökieliä koskeva Eurooppalainen peruskirja (1992)

Peruskirjalla pyritään vahvistamaan erityisesti vähemmistökielten asemaa. Peruskirja tunnustaa vähemmistökielet osaksi eurooppalaista kulttuuriperintöä ja pyrkii edistämään niiden asemaa eurooppalaisten valtioiden joukossa. Tavoitteena on suojella pieniä katoamassa olevia vähemmistökieliä, joita sopimusvaltioiden kansalaiset perinteisesti käyttävät valtioissaan. Peruskirja ei siten koske esimerkiksi maahanmuuttajien kieliä.

Sopimus tuli Suomen osalta voimaan 1.3.1998 (SopS 23/1998).
